

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 3, 1873.

118—14. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félév a 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Szomorú vallomások.

I.

Forog a világ. Midőn a tizenhetedik évszázad harmadik negyedének derekán tiszteletes Tolnai János uram a londoni szövetség kitűzött céljának fogantatására honába visszatért: már majdnem készen fölfegyverkezett, sőt csata-rendbe is állott két hadoszlop várakozott reá; egyik, hogy hozsánnával fogadja s nyomába induljon; másik, hogy az „angliai mirigy“ terjesztőjét vissza- és leverje; hogy a presbyteriánizmust — mely Rákocypár évvel későbbi szavai szerint „ut az independentizmusra“ — még csirájában elfojtsa és az episcopale regimen ecclesiae-t örök időkre dicsőségben megalapítsa.

Az újítás előbb — de nem sok időre — prosperált. A pataki parciális (1638) tromfját a zemplénmegyei gyűlés elüté ugyan; a nagy Gelei-Katona is első támadásával megbukott s Tolnai még esperességgel is fölvitte (1645); de már a következő év hallotta a tokaji parciális fölfüggesztő ítéletét; látta a Szathmár-Németibe összehívott nemzeti zsinatot; a hívek borzadva hallák az orthodoxus püspök hatalmas prédikációját, melyből megérthették, hogy a presbyteriánizmus magának a sátánnak legistentelebb támadása, a három közül, az istennek e földön vitézkedő egyháza ellen — s így nem csoda, hogy a fejedelem is, elaltatva, azok pártjára állt, kik Tolnaitól reverszálist vettek, hivatal nélkül hagyták három egész esztendeig, nagy számu családjával nyomorogva, — míg ő is megtörve — „csöndes emberé“ vált.

Lám, ma efféléről szó sincs. Egyházkerületünk bizonynyal sokkal méjjebbre ható átalakuláson ment keresztül ez utóbbi két év alatt, mint a melyet Tolnai s társai célozának — s ime, fent és alant szép egyetértés, fő és tagok közt atyafiui szeretet, egy célra törekvés, kölcsönös támogatás, teljes harmonia.

De még egy másik, ennél is pregnansabb ellen-

tétet is látok ama megújodási kor és a mai napok között.

Bezzeg, nagy sürgést-forgást lát felekezetünk kebelében a tizenhetedik évszázad középtája! Mint egy Leviathán, magasodik ki kortársai alakjai közül Apáca halhatatlan szülőtte. Ha Tolnainak a hierarkhia önzőivel kelle vesztett csatát vivnia: Cserinek meg az obskurantizmus vas-kalapjaival gyűlt meg a baja. De lángoló lelkesültsége határt nem ismert merész koncepcióju célja kitűzésében, munkálásában. S hogy is ne! Midőn a magyar tudományosság elmaradott voltát senki jobban meg nem ítélheti, mint épen ő, a szegény magyar, de ki az összes Europa világosság-bajnokainak legelső sorában haladott. Megkapó a szívből jövő panaszos hang, mely fehérvári nagy beszédén (165 $\frac{3}{4}$) átleng. „Inkább a könyv illik hozzám, hogy sem a szóoklás; mert bár elfordított szemekkel, de mégis kénytelen vagyok, látni a magyar nemzet örök gyalázatát: a nyomorultság, a szégyenletes tudatlanság tohetetlenség mérhetlen tengerét, úgy hogy nem a fegyverek ereje, nem a leigázás joga, hanem önkintes álom-korosságunktól, tudatlanságunktól, részvéttlenségunktől nem látjuk mezítelenségünket, szegénységünket...“ És ismét: „Hajh! Szégyeljük tudatlanságunkat! Ne tőrjünk, hogy továbbra is barbaroknak, tudatlanoknak, félkegyelműeknek nevezzenek, hogy az idegeneknek örökös guny-tárgyai legyünk. Kinevetnek — és méltán. .

És megindult a küzdelem a sötétség és világosság között. Kétszer kísérté meg a tan-rendszer megújításának keresztül vitelét, nagyjában hasztalan, de nem épen minden siker nélkül; a fejedelem elfogadá az indítványt, de kivitelét nem az indítványozóra bizta. Ismerjük a Bazire és Apácai közt folyt küzdelmet s bár a közvetlen siker azé volt, ezt sem az independentizmus aljas vádja, sem a fejedelem részrehajlása meg nem törheté. Egymást nyomban követék az Encyklopaedia (1655), a Logikácska (1656) és a kolozsvári epokhális beköszöntő.

Nem kívánjuk, itt vázolni Apácai törhetlen buzgolkodását a tan-ügy terén; nem lelkesült lelkesítését, mindenre kiterjedő figyelmét iskolája érdekében, sem itt is, mondhatni, természetesen fölmerült versengéseit. Csak rá akaránk mutatni arra az eleven, sürgő életre, mely az erdélyi reformátusok között most kétszázhusz éve folyt. A történelem bírósza ugyan az akkor vereséget szenvedett reformátornak ítéli a dicsőség pálmáját; de azért nem kicsinyelheti ellenfelei buzgalmát sem, mely bár rossz irányban, de a végén legalább buzgalom, buzgolkodás vala.

Vajni, máskint van ez ma! Mintha a sirboltok büzhödt szélesöndje tüné s nyomá reformált tanügyünk téreit. A megszokott egyformaság gépszertien folyó fél élete, fél halála. Elhagytuk magunkat el minket az idő. A halál és az állam mind inkább ritkítja tan-férfiaink sorát s ma, csak a már meglevő állomásokat tekintve, nyolc tanári szék varja ez évi közgyűlésünktől betöltetését. Mert sietek megjegyezni, hogy e szomorú vallomások csak melleleg érintik felekezeti tan-ügyünk szellemi oldalát s ezuttal a kérdésnek inkább anyagi ágát kívánom néhány vonással — fájdalom, nem megvilágosítani, hanem csak — illusztrálni.

Ámbár — — de nem; sokkal jobb lesz, ha ismét a hisztoria adataival adunk elé „hegedű szóban szép mesét. gr. Bethlen Miklós ritka jellemzetes korrajzot szolgáltató önéletiratában panaszkodik „kora iskolái sikertelensége fölött. A hiányok felsorolása után így szól: „Ez csinálta Erdélyben a sok nyomorgató, istentelen urat, fő embert és ezekből aztán a sok istentelen hamis bírót, igazgatót, a sok boldog, egymással ellenkező, egymás házait elrontó, magoknak és mindnyájoknak maradékoknak is ezeket vesztő újabb ártikusokat; ez adta az alacsony és sokszor paraszt ember gyermekéből álló prokátor, doktor, sekretárius és ítélő-mestereket, mert a főember gyermeke nem volt arra való s osztán morgott, mikor utól kellett mosdani, hogy nem becsülik a hazafiát, hanem csak a sehonnaiakat, ki becsülné, mint szent Pál mondja. Beadták a vad-számár fiát a shólába, tizenkét esztendő mulva, kijött egy mindenfelé ordító, visitó, nyerítő nagy vad-számár, sem az istene, sem hazája törvényét, sem a hisztoriákat, még csak a maga viselt eleinek dolgait sem tudta, mégis országot, ekklésiát, policiát, törvényt és országos hadakat, követséges traktákat igazgasson; igen is, a kőmives csákány, kalán, kő s

mész nélkül várat építsen.“ (Szalay kiadása, az első rész 225 lapján.)

De hagyjuk ezt, mert a symptoma nem az ok, s legalább is sajátságosnak látszhatnék, hogy valaki, ki csak néhány hóval ezelőtt is a felekezet alig megérdemlett kenyerét ette, most egyszerre magas szemöldökkel kezdi bírálgatni ugyanazon eredményeket, melyeknek előidőzésében — bár csak „parva,“ de mégis, olyan a milyen „pars fuit.“

Nem a személyek tehát, sőt nem is a rendszer az, minek ez uttal bírálatába bocsátkozni, merészkedünk; hanem azok a körülmények, melyek természet-szerűleg állják útját — az idők mai igényeit tekintve — a csak kis mértékű eredménynek is.

Hiában, a szentimentalizmus korát népünk, jó szerencséjére, immár túlélte.

Államunk szerencsés átalakulásának elmaradhatlan konsekvenciája: minden jóra-való erőnek igénybevétele s így csodálhatni-e, hogy felekezeti tan-ügyünk eddig bővebb választékkal bíró terére mind kevesebb és kevesebb egyén jut, miután az idők nagyban átalakult áramlata egészen más és anyagilag sokkal jutalmazóbb munka-körökre hivatgatja azokat, kikből felekezetünk tanintézetei eddig betölték állomásaikat.

E tisztelt lapok múlt évi jun. 13 és 20-diki számaiban már merészkedtem, felekezetünk gondolkodó főit figyelmeztetni egy másik szempontból arra az elháríthatlan veszélyre, mely főiskoláink mostani szervezetében, illetőleg vagyona kezelésében rejlik. A „gondolkodó“ fők úgy elgondolkoztak jaj-kiáltásomra, hogy az ott felhozott egy némely meglehetősen sújtó vádra maig is adósok a felelettel. Lehet, az érdekeltek abban a véleményben vannak, hogy az álmod jobb, nem bolygatni. Lehet, s tudjuk is, hogy az ott feszegetett eszmék a kommunizmus piszkos vádjainak kényelmes köpenye alatt, argumentum ad hominem alakjában bizonyos részről fölhasználtattak még kocsmai kortes-eszközül is. De lehet az is, hogy fentérintett cikkeimben, talán nem egészen a helyes, vagy legalább nem a politika által indikált oldalról tüntetém föl a dolgot s így némileg magam nyújtottam alapot arra, hogy állításaim az indokolatlanság fölhasznált vádja alá essenek s ezzel — nem bizonyítottam eleget, vagy legalább nem „ad oculos“ — azt a látszólag alapos vádat vontam magamra, hogy nem bizonyítottam — semmit.

Középtanodáink jelen állapotának tarthatlan voltáról azonban oly szívem gyökeréig meg vagyok

győződve; nevelési alapjainak mivoltáról szerzett személyes tapasztalataim s szerénytelenség nélkül legyen szólva — némileg az eredmények meglátolása után oly konsekvenciákra juték, hogy a közelebbi napokban minden felekezeti középtanodánknál megkerestem egy-egy őszintén tisztelt bizalmas embereimet, kik készséggel megadták nekem a kellő statisztikai adatokat, melyekből, azt hiszem, oly „szomorú vallomások”-at állíthatunk össze, hogy általuk nagyon is elég lesz bebizonyítva fentebbi állításomból, mely szerint: középtanodáink mai állapotának következtében, lehetetlen, a nevelési és oktatási sikert avagy csak reményleni is, úgy hogy, ha felekezetünk akarja, a középtanodai nevelést továbbra is kezében tartani; ha akarja, dicső eleink fényes kezdeményét nagy nevékhöz méltóan tovább folytatni szükségkép akarnia kell a gyökeres átalakítást is; különben, és épen most, az állami középtanodai reform küszöbén, önmagunk ástuk meg e téren sirunkat.

De ezt az elég bizonyítékot hagyjuk a jövő alkalomra.

Szász Béla.

A 7-es bizottság.

(Folytatása és vége)

XII. Fejezet.

A pályázatra bocsátásról.

a) A pályázni kívánó a VIII és IX fejezetben meghatározott okmányokkal felszerelt pályázatát az illető espereshez, püspöki egyházban a püspökhöz nyújtja be.

b) Eltelvén a bizonyítványok beadására kitűzött idő, az esperes, illetőleg püspök, akár személyese összehívja a bizottságot, előterjeszti a folyamodók névsorát bizonyítványaik és ajánló leveleik kíséretében; ezek közül a VIII-ik fejezet értelmében pályázásra bocsáthatókat kiszemeli. A fentebbiek szerint minősítettek pályázatra bocsáttatnak.

XIII. Fejezet.

A pályázás határideje.

a) A pályázatra bocsátás eredménye közöltetik mind az illető egyházzal, mint a pályázatra bocsátottakkal, hogy proba-prédikálással pályázhassanak az ürességbe jött egyházban az esperestől, illetőleg püspöktől mindegyikök részére kijelölt időben. Azonban, a pályázatra bocsátottak proba-prédikálás nélkül is választhatók. (1864 k. zs. 58 sz.)

b) A proba-prédikációk megtörténtével, a választás megejtendő. E szabály alól egyes kivételek lehetnek, de azokat az esperesek tartoznak följelenteni a püspöknök (1858 k. zs. 10 sz.)

c) Az ürességbe jött egyháznak ki kell hirdetni; a minősültséget megvizsgáló bizottságnak össze kell ülni még abban az esetben is, ha az egyház nyilváni-

taná, hogy ő már kinézte magának leendő lelkesét abban az egyház minden tagjai megegyeztek. (1858 k. zs. 11. sz.)

XIV. Fejezet.

A pályázatra bocsátottakról.

a) Az illető esperes, vagy püspök hire és engedelmével nélkül egy pályázásra bocsátott sem tarthat templomi szolgálatot az ürességbe jött egyházban. Ha pedig valamelyik a pályázatra bocsátottak közül fontos ok által lenne akadályozva, a számára kijelölt időben proba-prédikációját megtartani, okait elfejtve, folyamodják az illető espereshez, vagy püspökhöz a ki lehetőségig más időt fog rendelni.

b) Egy pályázatra bocsátottnak csak is egy vasárnapon, vagy más ünnepezen engedtetik meg a proba-prédikálás ugyanazon egyházban; ha azon napra nincs szer adva más pályázatra bocsátottnak, prédikálhat dél előtt is, dél után is; de ezen kívül más egyházi szolgálatot az administrator engedelmével nélkül nem tehet.

c) A kik a pályázatra bocsátottak közül az esperes, illetőleg püspök engedélye nélkül egyszernél többször megfordulnak az ürességbe jött egyházban, vagy a kikre simonia büne bizonyul, a 2-ik kanon ellen vétőknek nézetvén, nem jöhetnek választás alá (1856 k. zs. 80 sz.) abban az egyházban.

XV. Fejezet.

E fejezet közlését, minthogy erre vonatkozólag a hetes bizottság látározott véleményt nem adott, ez alkalmommal mellőzzük.

XVI. Fejezet.

A papválasztás módjáról.

a) A papválasztás módját az esperes, illetőleg püspök, vagy személyese tűzi ki, legalább egy béttel előbb hírül adja az illető egyháznak, melyben ez vasárnap dél-előtti isteni-tisztelet alkalmával a szószékből kihirdettetik.

b) A választás minden egyházban egy egyházmegyei gondnok, egy papi biztos és az egyházközség által választott két egyháztag jelenlétében és vezetése alatt megy véghez. Püspöki egyházakban az egyházmegyei gondnok helyét az egyházkerületi közgyűlés által választott, illetőleg, a kebli gondnok foglalja el. A papválasztó gyűlés elnöke az esperes, illetőleg püspök.

c) Az illető esperes, vagy püspök megtalálja a hivatalában régebbi inspektor kurátort, a ki ha el nem mehetne, vagy nem volna az egyházmegye kerületében, az idősb fő- vagy algondnokot, hogy a választáson jelenjék meg. (1872. 375. E. r.)

d) Ha az egyházmegyei gondnokok közül egyik se jelenthetnék meg, e helyébe az esperes, vagy püspök nem nevezhet ki választó biztost, hanem az esperes, vagy püspöktől legelőbb megtalált főgondnok nevez a világi ülnökök közül személyest, mely kinevezést köteles az esperes, vagy püspök e tárgyban tett első felhívására megtenni. A főgondnok e kinevezésének elmaradása, vagy a főgondnoktól helyettesített világi személyes meg nem jelenése esetében van joga csupán az esperesnek, vagy püspöknök magamellé biztost venni fel. (1856 k. zs. 50 sz.)

e) Az esperes, vagy püspök, vagy maga személyesen

jelenik meg a választáson, vagy helyettesít papi egyént (1856 k. zs. 80 sz.)

f) A papválasztás a templomban és ina előre bocsátása mellett történik. (1863. k. zs. 20. sz.)

g) A választási einök a választás előtt felhívja a választókat: nincsen-e a pályázatra bocsátottak valamelyike ellen olyan kifogásuk, akár panaszuk, a mi az illetőt kizárná a választandók sorából, figyelmeztetvén őket, hogy az ily nemű panaszok előadásának most van helye, mert a törvényesen végre ment választás után a választást érvénytelenítő okok gyanánt többé fel nem vétetnek.

h) A pályázásra bocsátottak ellen felhozott panaszokat, kifogásokat a választó bizottság beveszi, tárgyalja s ha fontosoknak találja, tisztába hozatalukig a választást felfüggeszti.

i) Abban az esetben, mikor a felhozott panasz terhesebb, mintsem a választó bizottság elnézhetné, átteszi az egyházmegyei törvényszékhez.

k) Az egyházmegyei törvényszékhez áttett ily nemű panaszok elintézése végett az illető esperes minél előbb rendkívüli egyházmegyei törvényszéket hív össze, mivel a választás csak is a felmerült kérdések kitisztázása után mehet véghez.

l) Az egyház özsze gyűlt tagjainak megmagyaráztatik, mily fontos és nevezetes cselekvény a papválasztás, hogy törvényesen megválasztott papjuk elmozdítását nem kérhetik, hogy az hivatalából csak ítéletesen mozdíthatatik el; ez után az egyház tagjai a presbyterium által előre készített választói névsor szerint egyenkint felszólíttatnak szavazatuk beadására. A szavazók nem írott szavazatot adnak be, hanem élőszóval mondják meg a biztosoknak szavazatukat halkán, a kik azt tüstént feljegyzik. A biztosok közül csak az egyházközségben választó jogosultsággal bírók szavazhatnak, és pedig legutoljára.

m) Megválasztottnak az tekintetik, ki a pályázók közül a beadott szavazatok felénél többet kapott.

n) A jogosult választók szabadon választanak a pályázók közül, az ezeken kívüli egyénekre adott szavazat semmisnek tekintetik.

o) Ha a választandók közül egyik se nyert általános többséget, folytatólag új választásnak kell lenni. Ha a választandók száma több háromnál, akkor a legtöbb szavazatot nyert három egyéure, ha pedig csak három választandó van, akkor a legtöbb szavazatot nyert két egyénre új választás történik, és a választás mind addig ismétlődő, míg az általános többség egy személyben nem központosul. (1863 k. zs. 28 sz.)

p) A szavazatokat számbavevén a bizottság, a választás eredményét a helyszínen kihirdeti.

q) A választási jegyzőkönyv a helyszínen hitelesítetik a választó biztosok által; átadandó, vagy felküldendő az esperesnek, illetőleg püspöknek, hogy az egyházmegyei, vagy püspöki levéltárba helyeztessék.

XVII. F e j e z e t.

A megválasztott lelkésznek egyházába beköltözéséről.

a) A megválasztott lelkész illető egyháza presbyteriumának írásos meghívása és az esperesnek, vagy püspök-

nek az eredeti díjlevélre jegyzendő megegyezése (konsensus) után költözhetik egyházába; az ezen szabály ellen vétő lelkész, ha mindenik egyháztól nem is, de legalább is megfosztatik attól az egyháztól, melyet előjárója konsensusa nélkül fogadott el (22 c.)

b) Azonban, kötelessége az esperesnek, illetőleg püspöknek megegyezését meg nem tagadni, ha csak azt akár valamely botránynak, akár az illető egyházközség tetemes kárának eltávolítása nem igényli (19 e.), s e visszatartás csak az illető törvényszék ítéletének meghozataláig terjedhet.

c) Az egyházmegyei, illetőleg püspöki levéltárba helyezendő az a kérelvél, melylyel valamely egyházközség az egyházmegyei közgyűléstől, vagy püspöktől papot kér; ugy szintén az ajánló levél is, melylyel az illető egyház papjának felszentelést kéri a kerületi közgyűléstől.

Az ujan megalkotandó szabályzat — a VIII. fejezet d. pontjában kitett eset kivételével — visszaható erővel nem bír.

Közli, Szász Domokos.

M a g t á r u n k r ó l.

Lapunk idei 6-ik számában Péter Antal ur, nem megvetendő ajánlatot tesz a magtárak kezelésére nézve, s bárha átlátom az igazságot, mégis egyetlen pontban egyet nem értek. Legyen szabad, szerény véleményemet elmondanom; anynyival is inkább, mivel épen saját magtárunk mikinti kezelését akarom röviden ismertetni, melyből kitűnik az, hogy az eladott gabona árának takarékpénztárba tétele szükségtelen, sőt káros is. Hiszen, nincs mindeütt takarékpénztár, s a hol van is, ott csak 5—7 % -et fizetnek, míg egyes egyének, a kölcsönzött tőke után 10—15 % fizetnek.

Mondja valaki, hogy az egyház, mint morális testület, ily drágán nem illő, hogy kiadja pénzét! Hja, kérem, mikor épen ezen morális testületet az adóért huzzák, s minden bónuma adó alá jön, én ugy gondolom, épen szoros kötelessége, minden bónumát ugy használni, hogy mind az adóját kifizethesse, mind pedig a célt elérhesse.

Mások megint azt az ellenvetést tehetik: mikor valakinek szüksége van pénzre, menyvet-földet ígér, csak hogy kaphasson; mikor fizetésre kerül a dolog, vagy nagy bajjal, vagy pedig épen nem jut az egyház kikölcsönzött pénzéhez: enél fogva jobb, elhelyezni a takarékpénztárba. Én mind helyeslem; de hát a telekkönyvi hivatal mire való? Hiszen, itt biztosítani lehet bármennyi összeget a nélkül, hogy a hitelező, vagy az adós nagy kárt szenvedne. Én tehát a pénzt ugy kezelném, hogy mentől több kammat és jobb fizető egyének adnám, mint teszi is a kristyori ev. ref. egyház; s kára még eddig elő nem is volt benne.

Vessünk hát egy futó pillantást, hogy kezeljük mi magtárunkat?

Választ az egyházgyűlés két kezelőt, egyiknél a hámbárok, másikkál a kulcsok állanak. Vannak alapszabályok, s habár nem is a legtökéletesebbek, gondolom, a próbát kiállják. Mikor gabona van benn, azaz, tavasszal — mert ősszel gabonát nem fogadunk el — eljönnek, a

kinek szükségök van, megjegyzendő, hogy a kinek vetése nincs, kezesével kell hogy jöjjön, különben nem kap gabonát, úgy pedig igen, a következő feltételek alatt:

1-ör. A milyen minőségűt vett ki, olyan minőségűt kell hogy beszoáltasson pl. ha őszi buzát vett ki -- a törökbuza nem jön kérdés alá -- csak is őszi fogadunk el.

2-ör. Két nagy véka után egyet fizet egy évre, ha nem fizethet, átírják a kezelők az ő beléegyezésével más évre, a kamatot is tökécsítvén, s egyszersmind figyelmeztetik, hogy az alapszabályok értelmében a harmadik évre vagy a gabonát egészen, vagy pénzt a tavaszi piaci ár szerint, vagy 20 % mellett rendesen kiállított és betáblázott kötlevelet köteles hogy adjon az egyháznak.

Kötelességökké van téve azonban a magtár kezelőknek, hogy egy embernek sok gabonát ne adjanak, s ebben

azt a célt érnék el, hogy könnyebben felszedhetjük; s végre, hogy 4—6 vékából nem lesz soha 60—70 véka.

Van kitéve az alapszabályokban a magtárnak alapul szolgáló gabona-maximum is 400 véka, s bár csak egy pár éve hogy alapult, s még nem érte el épen a maximumot, mindazáltal reméljük, hogy négy év múlva, tudunk a lelkészi fizetés potlására abból 100 frtot szakasztani.

Probálják meg lelkésztársaim meg lehet hiányos ezen kezelés-mód kezeljék így magtáraitkat, s főleg arra ügyeljenek, vagy ügyeltesseuék, hogy egy embernek sok gabonát ne adjanak, s meg fognak győződni, hogy a köznép nem nevezi a magtárt a szegénység megnyomorítójának, sőt pártolni fogja miut hasznos és üdvös intézményt. Kristyor, márc. 28-án, 1873.

Albert Imre,
ref. pap.

TÁRCA.

Báthory Zsófia áttérése.

Báthory Zsófát, mint Szalárdiból tudjuk, Rákocv György fejedelem, idősb fiával, Rákocv Györggyel 1641-ben eljegyzé. Báthory Zsófia, mint tudva van, áttért a protestáns vallásra; de csak a menyegző után. Az ifju asszony áttérése nem ment könnyen, s ha a menyasszonyunk pápistasága a lakadalom előtt sok gondot okozott a fejedelemnek, a lakadalom után a mézes hetek boldogító örömeit zavarta meg.

Érdekesnek tartom, a Rákocv-családnak ez időben folytatott levelezéseiből, az erre vonatkozó helyeket összeállítani.

I.

Rákocv György, a fejedelem, Gyula-Fehérvárt 1642, dec. 26-án Kassainak egy terjedelmes levelet irt. A levél a protestánsok magyarországi küzdelmeit ecseteli; azután az angliai puritánok küzdelmeiről s a 30 éves háboru akkori fordulatairól szólván, áttér a mátkaságra: „Ezekről uram mikor mi gondolkodunk, látja az teremő isten (noha az előtt is az mi nyavalyánknak és gondolkodásunknak nem kicsiny oka volt az Rákocv György mátkájának pápistasága) de most bennünket annyira bágyaszt, uinghatalankodott (nyughatatlanokdat) annál is inkább, hogy mi azt kegyelmednek meg nem tudjuk írni annyival inkább is, hogy ennek az mi funknak bolond, rend felett való szeretetét naponkint inkább inkább vesszük eszünkben az mátkájához; félünk, félünk uram rentenetesen, az pápistáknak rentenetes sok rendbeli álnok család praktikájoktól, és mesterséges megcsalásokról, ki nyilván hogy sem haltunk után történjék, az istentől idvességemre irom kegyelmednek, inkább kívánám én temetném el Rákocv Györgyöt; mert nem mindkét funkat is, sőt ha 100 volna is, isten bizonyágunk, az isten tisztességének kárt nem akarnánk tenni. Az lakodalom napja im közelget, azt kérdeném azért kegyelmedtől, mindenekelőtte Somlyóóról meg kellene indulni az asszony s kisasszonnyal együtt, nem ártana-e annak előtte meghitt emberünket oda küldeni s categorice, aperte megkérdeni az kisasszonytól, meg akar-e maradni az pápistaságban, avagy

azt elhagyni, s az anyja is abban akarja-e megtartani: nem esküttette-e meg reá, vagy mások nem tétettek-e vele arra fogadást s ismét is lenne categorice válasza; avagy akkorra halasztani megmondását, mikor ide jönnek annak előtte által- menne rajta, minek előtte megeskünnének, mert csak reménsséggel biztatnunk magunkat egyáltaljában nekünk nem tetszik. Ennek szemben kegyelmeddel sok okait adhatnánk, ó ki boldog ember, az ki más nyavalyáján tanul, hogy erről s több dologról kegyelmeddel beszélhessünk, okvetetlen ide várjuk kegyelmedet ad 10 januárii 1643, ert Somlyóóra is meg kellene indulni követeknek 20 januárii.“

Aztán, a levél más dolgokról beszél, de az atóírásban visszatér e tárgyra s így folytatja: „Bizony bizony rövidítője leszen az mi életünknek az Rákocv György dolga, ha az mátkája meg kezdene vastagodni, abban el is hittük hozzá állatnák s tanitnák, mind sirással, beteggé tettetésével, szóp kérésével, én bizony félek, félek igen félek, Rákocv György, ha mit kívül mutat is de titkon mást is ne tartson reménsséggel, s nem kezd abban illendő keménységgel magát viselni.“

II.

A lakodalom febr. 3—5 napján tartatott oly fénynyol, minőt Brandenburgi Katalin násza óta nem látott Erdély.

Báthory Zsófia áttéréséről 1643, april. 6-án Fogarasból Kassaihoz irt levelében a fejedelem következő érdekes adatokat közöl: „Mi az nagyhatalmu irgalmas uristennek áldásából az tegnapi napot mind lelki s testi örömmel állók uram meg, mert az uristen titkos belső munkálkodási és külsőképen szent igájának hirdetése hallása által az igazságának esmeretire hozván örökké való elárasztásának akarátja s jó tetszése szerint Báthory Sophiát velünk együtt meg is communicalok, ki minemű szűbeli örömmel legyek, én azt kegyelmednek bizon meg nem irhatom, miud arra nézve, hogy nem is czivódott ebben s nagyobb lelki nyugodalommal szállhatok le koporsomban az mikor az jó istennek akarátja leszen s mind az istennek igaz ecclesiájára nézve, ki az szegény hazában vagyon. Minekelőtte pedig ez szent napok elérkeztek volna és az előtt egy héttel is és csak szom-

baton az gazdaszon lelke ismeretére kérlette meg Bátori Sophiától megmondja, ha vagyon valami scrupulussa szívén az mi vallásunk felől, azt felelte nincson semmi, másikat azt: azon lelkiesmérete alatt mondja meg, tökéletesen megnyugott-e az mi vallásunkban s arra nem félelemből, kedvezésből áll, mindenekre ugy felett: megnyugott nem is azért állott, az elmúlt héten pedig s még az előtt való is megegyezett azért ugy rendeltük volt tanítását alkalmaztatni mind az urvacsorájáról legyenek ugy is voltak; felette sok szép tanításokat tölt kegyelme s ugy is szolgálattatta ki ő kegyelme tegnap az urvacsoráját még Erdélyben nem láttak nekünk bizon valóban is tetszék. Rákóczy György is emberül keresztyéniül forgolodék s már minket is megcsendesített, mi mi mulattunk azon el az gazdaszszonnyal semmi jó alkalmatosságot. Esziben vötte volt Rákóczi György azt is, micsoda nehéz legyen az egyenetlen válásu feleséggel bajlani megtérítésiben, mert azt még becsületes hívünknek maga mondotta nem adja tanácsul senkinek hogy megpróbálja, akár ki is, hogy pápista feleséget vegyen, noha az felesége gyermek állapottal, de tudja s az isten minő baja volt ő neki vele, bizon mi is soha többé meg ne próbáljuk. Imuár mi azon leszünk naponkint igaz vallásában vastagitsuk, oktassuk, tanítsuk s ugyan megerősítsük az nagy hatalmu istennek szent áldását kérvén erre is naponkint buzgóságos könyörgésünkben kiben kegyelmek is méltó, hogy segítsen bennünket, mi öntözzünk s plantaljunk, annak nevedést adgyon az felséges szent háromság isten fiának érdemeiért Amen, Amen, Amen. Pünkösdik (pünkösdig) sem akarjuk kibocsátani őket, azt itélvén jobbnak.

Az utóiratban következőt ír ez áttérésről: „Bátori Sophia megtérésit kegyelmednek még ezelőtt 2 héttel is megírhattuk volna, de ugyan bizonyost akartunk írni kegyelmednek.

III.

De Báthory Zsófia áttérése nem volt teljes. Régi válása egyes szertartásaihoz szabványaihoz, áttérése dacára, ragaszkodott s a családban ez eleinte nem egy öszszeütkezésnek volt forrása. Különösen az ifju menyecske böjtölése adott sok aggodalomra okot idézett elő a családban meghasonlást és a mely csak egy pár hó után csendesedett le.

Egész levelezés folyt e tárgyban a család közt.

Ifjabb Rákóczy György Somlyó 1643, jul. 19-éről írja anyjának: „Ugy vagyon Kegyelmes asszonyom Istent hívom bizonyságul látván ngodnak sok búsulásit, mint igyekeztem feleségem szombat napi husmegételeben, Isten ítélje meg látván urunknak ő ngának róám való nehézségét másoknak is javalásokból irtam vala ő ngának egy engedelmisséggel való és arra ugyan kötelező levelet, de ő nga haragja, nem hogy csendesedett hanem inkább láttatik öregbedni. Bizván az ngod hozzám való kegyelmességében, kit nem az én fiu vétkes mivoltam szerint, hanem az ngod kegyes anyai szeretete szerint szokott cselekedni, méltotassék az ő nga haragját csendesíteni, kit ngodnak, mint kegyelmes asszonyom anyámnak megigyekezek szolgálni.“

Öreg Rákóczy György nehezeltése azonban nem csillapult egy könyven. Déésről 1643 aug. 2-ről következő fenyegető sorokat ír fiának: „Az mi a mi reád való nehezelté-

stünket nézi, azt te magad csendesitheted meg, mint azt is értened adtuk a mult héten. Im mi annak is megfeleltünk, a mire feleségedet intottuk, kezünk írása alatt ő kglmeknek Kereszturi uram kezébe küldtük, megláthatod s eszedben veheted mind magadnak feleségednek adott istenes tanácsunk s itélet fundamentum nélkül volt-e? Imuár, ha ennek sem kezdene helyt adni feleséged, ígétét be nem teljesitené, magadat bírálunk meg, nem nagy gyalázatjára lenne-e mind azoknak s az egész eccleziának cselekedete s nem inkább geresztenétek-e, s boszantanátok-e s idegenitenétek-e magatoktól bennünket?“

Ifjabb Rákóczy György, miután anyjának csak ugyan sikerült, atyját megcsendesíteni, 1643, aug. 4-ről következő sorokat ír anyjának: „Kegyelmes asszonyom az nagyságod Kegyelmességi és anyai szereteti hozzám méltatlan alázatos szolgáljához fiához, sokak kikért az ur isten nagyságodat áldja meg, melyet az mi kegyelmes urunk előtt való törekedésével most is megmutatott, megszolgálására elégtelen vagyok.

Ez mai napon érkezék egy posta urunktól, ki hozza, hogy az papok felszabadították legyen feleségem pénteki és szombati hus nem ételét, mivel pedig nagyságtok azt nem kívánta, hogy pénteken most megegye, Kereszturi uram előtt meg is monda, azt meg sem cselekszi, de szombaton meg eszi, noha lelke rajta meg nem nyugodt, kirül urunknak Kereszturi uram irt is. Azért kegyelmes asszonyom, ha nagyságodnak valami nehézsége volt volna is, rólam elvevén az mi kegyelmes urunk haragját csendesitse és vegye el úgy rúlam mint Fogarashban, semmi ebben az dologban feun nem maradván, hogy én is nagyságtokhoz való engedelmisségemet alázatosan mutathassam meg, kit nagyságodnak és ő ngának alázatosan megigyekezem szolgálni.“

Ugyan ő hasonlag anyjának aug. 15-én így ír: Nagyságad levelét tegnap Diószegen alázatosan vem el. Az mi az feleségem böjtölésit illeti, mint viseltem legyen magam hozzá Nagyságtok busulásának megcsendesítéséért, bizonyság Kereszturi uram. Az mely conditiok felől emlékezett urunk ő nagysága Nagyságodnak, én azokra nem oktattam, feleségem pedig engem még nem hódoltat. Urunk ő nagysága valamit kívánt, mindenre reá ment, kész volt megcselekedni. Kemény János uram beszédére izent Nagyságodnak az asszony, de az feleségem az aszonynak elé sem hozza. Nagyságodnak alázatosan könyörgök már mind azok meglévéen kiket urunk ő nga. kívánt, Nagyságod és ő nagysága is rólam való nehézségét vegye el, ugy lehessen Ngodnak engedelmes fia és szolgálja.“

Az utolsó levél, melyet e tárgyban a fejedelem Szamosujvártt, 1643, aug. 20-án irt fiának a kiengesztelődést s kiegyezést tudatja: „18 die presentis mensis irt leveledet ma reggel 10 óra után vöttük vala el. Értjük, hogy feleséged kész megadni azt az kit kiküldtünk, csakhogy az leírásban nincsen módja nem tudván jól írni, de mi megelégszünk olyan írásával a minőt neked irt, még mikor jegyben volt nálad és nem régen irt az gazdaszonnyal, s azon is legyen maga írja le maga subscribálván s pecsételvén, bizony dolog mi is kevesebb búval kívántuk volna minden részeit el-

mulatnunk házasságodnak, s abban is lőtt volna több gyönyörűségünk.“

Mint az olvasó láthatja, a levelezés s így az adatok sem teljesekek. De az áttérés fő mozzanatait mégis föltüntetik; s ha későbbi buvárlataim közben újabb adatokra fogok találni, nem mulasztandom el, azt e lapok olvasóinak bemutatni.

Közli: Szilágyi Sándor.

M á t é, XXVIII. 19.

(Folytatás.)

Isten e benne lakozó lelkének általa az emberiség lelkévé kellett válnia. Az ővéinek is részt kell venniük e lelki fölkenetésben 2 Kor. 1: 21 sat. A Csel. könyve szerint, isten a maga lelkét minden testre kiönti. Az új szövetség szerint, itt sz.-lélek isten lelke azon minőségben, melyben az Jézus által a községben, mint templomában lakozik (1 Kor. 3: 16,) mely azt az igazságban vezérli (Ján. 16: 13,) mely a hívőnek azon tudatot nyújtja, hogy isten atyja (Rom. 8: 15: 16;) mely isten törvényét szívébe írja (Rom. 8: 4) s mely menynevei örökségének záloga (2 Kor. 1: 22 sat.)

E szerint, Jézus vallása nem „betű-szövetség“ vagyis olyan vallás, melyben az ember a törvény betűjét uralja, s melyben a papok és proféták külső tekintélyének járszalaga vezérli: hanem a „lélek-szövetség“ (2 Kor. 3: 6), vagyis olyan vallás, melyben az ember hite és cselekvésében semmi más hatalmat nem ural, mint a benne működő sz.-lélek hatalmát.

Jézus hite nem hiszen és nem cselekszik úgy, mint Izráel a király, papok, vagy proféták tekintélye nyomán, miután a sz.-lélektől áthatva, ő maga király, pap és proféta. A keresztyénség királyság azért, mert hivatása a világ kormányzása. Tagjai papok, mert önmaguk viszik isten színe elébe egész éltöket áldozatul, s nem szorulnak helyettes áldozásokra. Proféták, mert nem kérdik másoktól, hogy mi az igazság, hanem isten lelkétől áthatva, saját szemeikkel látják azt, s így nem szorulnak arra, hogy azt mások betanítsák. Magaviseletük sinormértéke nem más, mint az isten lelke által megszentelt lelkiismeretök.

Meg kell jegyeznünk még azt is, hogy a formulában, „a sz.-lélek“ határozott névelővel van írva. „Sz.-lélek“ névelő nélkül jelenti azon osztály-részt, mely az egyeseknek jut „a sz.-lélekből.“ Jézus „szentlélekkel“ fog kereszteni, vagyis: isten lelkéből való lélekkel fogja eltölteni az embereket. (Mrk. 1: 8.) Isten „saját lelkéből“ fog kiönteni s abból adott nekünk. (Csel. 2: 17. I. Ján. 4: 13.) Ezért lehet „mértékről“ szó ott, hol a lelki ajándokokról van említés.

Ezért vannak a „léleknek zsengei“. A ki „sz.-lelket nyert, az részese „a szentléleknek“ (2. Kor. 13: 13.) Ily értelemben állnak e kifejezések is: „sz.-lélekkel eltölteni“; „sz.-lelket venni“; sz.-lélekkel megkenetni“ sat. A névelővel kapcsolatban jelenti „a szentlélek“, az isteni lelket abszolút értelemben, melyben minden hívő aránylag részese. (1 Kor. 12: 13. Eph. 4: 4.) A sz.-lélekről az van mondva sok helyt, hogy a községben, sőt minden egyesben lako-

zik 1 Kor. 3: 16; 4; 19 de nem azért, mintha abszolút értelemben volna meg bennök, hanem mivel mindenik részt veszzen abban „a maga mértéke szerint“ (Eph. 4: 7.) A sz.-lélek itt azt fejezi ki, hogy „egy lélek“ az, mely különböző adományokban nyilatkozik (1 Kor. 12: 4.)

A negyedik evangéliumban is fölleljük e különbséget „A sz.-lélek“ „az igazság lelke“ itt is az isten lelke abszolút értelemben; a kik „sz.-lelket“ vesznek. „a lelket“ vesznek s „a lélek“ vezérli őket az igazságban, „a sz.-lélek“ lakozik bennök s általa győzik meg a világot a bűnről sat. E szerint, „a sz.-lélek“ nem maga az adomány-osztó, hanem az isten által ajándékozott adomány (Csel. 2: 38.) Senkinek sincs birtokában „a sz.-lélek“ a maga teljességében. Magáról Jézusról is azt olvassuk, hogy „sz.-lélekkel volt eltelve“ „sz.-lélekkel volt fölkenve“ „isten lelkével üzte ki a démonokat“ sat. mely szólásokban ki van hagyva a névelő, azon egyszerű oknál fogva, hogy benne sem lakozott „a sz.-lélek“ abszolút értelemben; habár benne bőséges mérvben volt is meg. „A sz.-lélek“ csak anyanyiban lakik Jézusban és híveiben, a menyneveiben az abszolút lélek véges korlátok közt nyilvánul, s emberi alakban munkás. „A sz.-lélek“ ép azon értelemben lakik a hívőkben, mint maga isten, s tehát nem mintha a végetlen beléjük volna zárható, hanem mivel isten mindenütt jelen van, a hol csak szó lehet istenről.

A hol „sz.-lélek“ van, ott „a sz.-lélek“ munkás úgy az egyes hívőkben, mint azok egyetemében, a községben, ama nyilatkozat szerint: „egy test és egy lélek“ (Eph. 4: 4; 1 Kor. 12: 4, 7, 13.)

A előbbiekből kitűnik az, hogy miért van a hitvallásban az atya, meg a fiu mellett a sz.-lélek külön említve. Nem azt vallja a keresztyén ez által, hogy e lélek objektíve létezik istenben, se nem azt, hogy az „szent“, hanem azt, hogy a lélek, mely a községben munkás: „a sz.-lélek.“ A mit a község a sz.-lélek társaságában gondol és tesz (2 Kor. 13: 13) azt a sz.-lélek gondolja és cselekszi. Ha a község Pált és Barnabást kibocsátja, akkor a sz.-lélek szemeli ki e végre (Csel. 12: 2.) A ki a községet csalja meg (Csel 5: 3) vagy busítja meg, az a sz.-lélekkel cselekszi azt.

Az község hite, a sz.-lélek nyilatkozata, miután isten lelke lakozik benne (Gal. 4: 6.) Midőn a hívők „kimondatalan sohajokkal“ esedeznek s midőn isten méjjségeit s titkos tanácsát kutatják, akkor a sz.-lélek cselekszi azt bennök és általok. A ki a községbe avattatik, az sz.-lélekkel van megítatva (1 Kor. 12: 13.) Ennél fogva, a sz.-lélek vallása nem egyéb, mint annak elismerése, hogy az a községben él és munkál. Valamint a hitvallásban a sz.-lélek neve az atya és a fiu mellett áll. ép úgy viselik homlokukon a hívők isten és Jézus neve mellett az „isten-város“, az új Jeruzsálem nevét is. (Apok. 3: 12.)

Ez utóbbi helyből kitűnik egyszersmind az is, hogy a szentléleknek az atya és fiu mellé helyezéséből még korántsem következik az, hogy miután ezek személyek, annak is személyi létet kell tulajdonitnunk. Ugy szintén)

a „név“ szóból sem foly ez, mert az idézett helyen isten és Jézus neve mellett az isten-város „neve“ is említve van, a mihez hozzá járul még az is, hogy a samaritanusok gyerekeiket Gerizim „nevére“ (lesém) metélik körül, vagyis a végre, hogy elismerjék, hogy a Gerizim az igaz imádás hegye volt.

A főlebbi exog. vizsgálódás után Máté 28: 19 versének értelme ide megy ki: „tegyetek minden népeket tanítványokká, vagyis isten országa tagjaivá s e végre avassátok be ünnepélyes bemártás által annak vallására, hogy isten atya, hogy Jézus az isten fia, és hogy a lélek, mely Jézus községében él, a sz.-lélek, vagyis az igaz isteni lélek.

Sokan kérdésbe tették azt is, ha nem célja-e e máttéi perikopának ama szavakat, mint keresztelési formulát tüntetni föl, melyet minden keresztelés alkalmával el kell mondani. Itt szó sincs természetesen erről. A keresztelés — beavatás az atyának sat. vallására s annak marad azon esetben is, ha azon szavakat nem mondják is el. A szöveg nem arról szól, a mit az apostoloknak kereszteléskor mondaniok kell, hanem arról, hogy mit jelent a keresztelés, s hogy mi végre avatja be az embereket? „Keresztelni az atyának sat. nevére“ ép oly kevésbé jelentheti azt, hogy kereszteléskor az atya sat. nevét elmondjuk, mint nem jelentheti „Jézus nevében való könyörgés“ azt, hogy imánk alkalmával e szavakat: „Jézus nevében“ mindig elmondjuk, mint formulárét, a mely esetben a „miatyánk“ nem volna „a Jézus nevében“ való imádság; miután ama szavak nem fordulnak elő benne. „Keresztelni a megtérésre, a bűnök bocsánatjára, Jézus halálára“ sat. szintén nem azt teszik, hogy kereszteléskor eme kifejezéseket elmondjuk.

III. A formula történelme.

Scholten dolgozatának e szakaszából csak a főbb mozzanatokat szándékom közölni. Az első ker. egyházon kezdi s végzi Schleiermacheren, előadva a nevezetesebb egyházi férfiak véleményét a keresztelés, valamint Máté 28: 19 versének formuláris használatát.

Az apostoli egyházban nem látjuk semmi nyomát sem ezen, sem bármely más állandó formulának. A cselekedetek könyve szerint, egyetlen föltétel volt e végre, hogy valaki a keresztelés tagja lehessen: Jézusnak, mint messiásnak vallása, elismerése. Azt azonban sehol sem olvassuk, hogy akár a keresztelő, akár a megkeresztelt bizonyos formulát mondott volna el.

Keresztes József.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Ismét veszteséget kell jelentenünk. Nagy-enyedi főnanodánkban a természet-tudományok tanára — Jancsó József egy jobb életre szenderült. A régi gárda egygyel ismét szegényebb; s szegényebb tan-ügyünk egy oly erővel, melyet pótolni, nehéz lesz, s melyet a nyilvános élet méltán tisztelt meg a közbecsüléssel; mert mint tanár és

ember, egyiránt lélekismeretesen felelt meg azon kötelességnek, melynek öntudatával birt, melyről tudta, hogy teljesítésétől egész nemzedékek jövője függ. Nyugodjék csöneesen!

— A helybeli Fröbel-féle belvárosi gyermek-kert gyorsan siet megvalósulása felé. Mult hó 30-án megtartott a közgyűlés, megállapították az alapszabályok s meg lőnek választva az olnökök, Simon Elek és Szász Domokos személyében, valamint a választmány tagjai. Remélhetőleg, a jövő június közepén, vagy július elején át lesz adva a közhasználatnak. Legyen rajta istennek áldása!

— A kolozsvári egyetem bölcsészeti kara egy külön lélektani s anthropologiai rendes tan-szék felállítását kéri a miniszteriumtól. Már tisztán a természet-tudományok nagy fejlettsége folytán is eléggé igazolt ezen kérelem. E szerint, a három bölcsészeti rendes tanár közül egyik a történelmi, másik a lélektani főággal foglalkozik s azon kívül volna az aesthetikai tanszék.

— A debreceni ref. egyház-tanács nevelési szakbizottmánya Némethi Lajos lelkész által egy igen üdvös rendelkezést dolgoztatott ki a tan-kötelezettség keresztülvitele és a népiskolák rendezése végett. E szerint, a tan-kötelezettség a presbyterek által házankint öszszeiratnak és az iskolába járásra szigorúan kényszerítettnek. A tan-osztályok s iskolák túlpepesedése ellen egy ötös bizottság intézkedik, pár héttel az iskola megnyitása után. Egyes iskolákban az ötödik és hatodik osztály is fel fog állittatni. Minden iskolában a tan-terv megállapított, valamint keresztülvitele, a szükséges célszerű tan-könyvek, tan-eszközök feletti intézkedés; s mind ebben, a menynyire lehetséges, az egyöntetűség behozatala a nevelésügyi szakosztályra bizassék, mely a szigorú felügyelést az ötös bizottság által gyakorolván, jelentőséget az iskolák szellemi és anyagi állásáról félelvént az egyháztanácsnak, mint legfőbb felügyelő testületnek, mulhatatlanul megtenni, kötelességének ismerje.

— Egy mintaszerű népiskolát s népiskolai kertet készítetett a bécsi világ-kiállításra az iskolabizottság, melyről a bécsi lapok egész lelkesültséggel szólnak. Az épület Krummholtz építész mintája szerint készült, a kertet Dr. Schwab gymnasiumi igazgató terve szerint létesítették s az egész valamivel több mint 800 □ ölet foglal el. Az épület egy emeletes, diszített külsővel, goth ablakokkal. Az egész ház csak 10 méter széles s 15 méter hosszú s mind a mellett mind a négy szobás iskola-terem, melyben 70 gyermek kényelmesen lehet, mind a tanító lakása s gyűjteményre szánt szoba igen célszerűen s bőven van elhelyezve. Az iskolai helyiségek az emeleten vannak, a tanító lakása földszinten. Az egész épület könnyen nagyítható s öszszekötetésben áll a torna-helyiséggel, melynek egy része istálóvá átalakítható. Az egész helynek mintegy $\frac{2}{3}$ -da képezi az iskola-kertet, melyben a falusi gazdálkodás minden szükségleteire kellő tekintet van, még a selyem-tenyésztésre is. Egy szóval, e minta teljesen megfelel azon kívánalmaknak, melyeket a falusi népiskolák javítása iránt a legjelesebb szakférfiak is kinyilatkoztattak s egyszerűsége által teljesen alkalmas példát nyujtani az utánzásra.

— Ez aztán tanítói állomás! Azt írják, hogy a japáni kormány Amérikából több tanítót szerződtetett ha vi 2,000 dollár fizetéssel. Nem tudjuk, hogy ezek rendes működő tanítók-e, vagy tanítókat képző egyének: anynyi bizonyos, hogy nálunk a minisztereknek is csak félenynyi fizetésük van s hogy nagyon érzik e hiren az amériakai szédelgés és humbug; mert ha mindon tanítónak enyit adnak — bár adhatnánk mi is — a világon sincs anynyi pénz, hogy tanítókat lehessen tart. ni.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 10, 1873.

119—15. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Szomorú vallomások.

II.

Oktatás-ügyi miniszterünk kérdő-pontjaiban, melyeket a középtanodai enquete elé terjesztett, minden kétséget kizárva, arra az állás-pontra helyezkedett, hogy Magyarország középtanodái, mai állapotukban, nem felelnek meg nagy és nehéz föladatuknak.

Sulyos vád, de oly részről jöve, hogy alapos voltához aligha kétség fér.

Nekünk erdély-részi reformátusoknak, volt idő, midőn büszkeségünket épen u. n. főiskoláink alkoták. Az idő, szükség és körülmény azonban, nem csak a „fő“ jelzöt koptatta le — egynek kivételével — róluk, hanem talán büszkélkedésünket is más felé fordítá; legalább alig hiszem, hogy a miniszter fennírt nyilatkozatában a mi gymnáziumainkat kivette volna; alig, hogy az egyetemeinknél mutatkozó aránylag csekély siker, legnevezetesebb faktorát ne épen az előkészítő iskolákban kelljen keresnünk, s miből lehetne másból kimagyarázni azt a tényt, mely szerint a külföldi egyetemek csak nagy ritkán látnak falaik között egyenesen az érettségi vizsgálat letétele után kiment magyar ifjakat, kik előbb, mint theologusok, jogászok, orvos-növendékek sat. több évet kénytelenek hazai intézeteinkben tölteni, hogy aztán elég erőseknek tarthassák magukat azon előadások sikeres hallgatására, melyeket a külegyetemek a prima-bul kilépő ifjaknak nyújtanak.

Pedig, azt hiszem, teljes igazán mondhatjuk, hogy középtanodáink tanárai átlag nagyobb paedagogiai képzettséggel dicsekedhetnek, mint azok, kik ezelőtt teszem ötven évvel tölték be ugyanazon állomásokat. A tan-módról sem vélnők, hogy megállapodott volna, s hogy némi haladást ne lehetne észlelni ebben a tekintetben is. Tan-eszközeink pedig, épen nevezetes lendületet vőnek az utóbbi év-tizek alatt, úgy hogy általában véve, az egyetemes természeti elv nyomán, hogy ugyanazon tényezők ugyanazon

eredményt idézik elő, sokkal nagyobb sikert kellene látnunk, mint hajdan.

S a tények mégis épen ez ellenkezőről tanuskodnak.

Mi lehet tehát az a rejtélyes ok, mely a megmaradt, sőt tökéletesedett többi tényezőhöz járul, hogy nem csak az eddigi eredményeket fölmutatni, nem bírjuk; sőt inkább, még kevesebb a siker, mint a menyuyit a régi, tökéletlenebb eszközökkel előidézni lehetne?

Némelyek a kor változott irányában keresik ez okot s maga a középtanodai enquete — egy pontra nézve legalább — épen arra hivatkozott, mint faktorra. A mi csekélységünk azonban nem lehet egy véleményen azokkal, a kik a mai ifjúságot rosszabbnak, csekélyebb szellemi erővel bírónak, a tanulásra, munkára kevésbé hajlónak tartják, mint „a régi jó idők“ fiatalságát. S e tekintetben, minden elfogulatlan igazat adhat nekünk, ha meggondolja egy felől a fokozott igényeket, melyekkel a mai tanulókat terheljük s más felől azt a kétségbe vonhatlan és örvendetes tényt, mely szerint ma már, legalább általában, nem az excessusok raffineriájában, sem a kocsmái tivornyákban, hanem valami egészen egyóbben kíván ifjúságunk nagy része excellálni.

Ehhez járul az a tény, hogy az egész ország középtanodáinak népessége az utóbbi egy néhány év alatt tetemesen alább szállott, a mi felekezeti intézeteinknél majdnem harminc százalékkal. Nem föltehető, hogy épen a távol maradt ifjak bírnának nagyobb tan-képességgel: sőt inkább valószínű, hogy minő általánosabbá lesz az idő folytán az a nézet, hogy nem csak a „honoratior“ lehet tisztességes állam-polgár s így az ifjúság iskolában maradt 70 százaléka épen a tanulásra hivatottakból telik ki. E csekélyebb számmal azonban ugyanazon tanerőknek, sokkal nagyobb, nem pedig kisebb eredményt kellene elérniök, s így ez oldalról sem találhatjuk föl a keresett rejtett okot.

Hallók panasz képen azt is főlemlítve, hogy régi főiskoláink, úgy nevezett, deákjai bővében szolgálták az alsóbb tanulók magán tanítóit; míg ellenben mostani deákjaink — a VII. és VIII. gymn. osztály növendékei — maguk is alig többek, mint a gyermekek s így nem segédkezhettek sikerrel az alsóbb osztályu tanuló nevelésében és oktatásában. Ezt sem fogadhatjuk el elégséges ok gyanánt. Egy az, hogy e magán-tanítók a paedagógárhoz folytonos felügyelete, tanácslása alatt állanak; más az, hogy külföldön semmit sem tudnak az egész privatizációs rendszerről s így a középtanodai oktatásnak nem lehet a magán-tanító nélkülözhetlen tényezője, hanem inkább a belakási rendszer teszi őket szükségessé (ámbar, magának a belakási rendszernek is megvannak fényoldalai mellett árny-vonásai is.).

Máshol, másban kell tehát a főoknak rejlenie.

A mint gyűléseinkben mondani szokás: én sokat gondolkoztam e tárgy felől. Körül-belől ismerem felekezeti középtanodáinkat mind; tudom vagyoni állásukat, ismerem tan-erőiket, még a követett tan-mód rejtettebb mivolta sem egészen ismeretlen előttem. Figyelemmel kísértem a kolozsvári egyetemen erdély-részi ref. középtanodáink volt növendékeit; tudomást szereztem magának mostani tanár-társaimtól azon ifjaink képzettsége, szorgalma és tanulási eredményei felől, a kikkel közvetlen nem érintkezem, s igaz meggyőződéssel mondhatom, hogy ha a kor nemesbedett, civilizáltabb irányzata megtetszik, mint fennebb érintém, ifjainkon is: de szellemi fejlettségök nem áll épen a kor fejlettebb igényeivel arányban.

Még a napi sajtó terére is átcsapott egy — bár tulszigoru, de alapjában igaz — panaszhang, mely épen e szellemi fejlettség híjját fájlalja erdély-részi, egyetemi ifjuságunkban; s ha nem is ismerhetjük el ama panasz igaz voltát kizárólag erdély-részi ifjuságunkra nézve — úgy, hogy a királyhágon-túli egyetemi hallgatók 30—40 százaléknyi szellemi fölényben állának a mieink fölött — de anynyi tagadhatlan, hogy általában nem elég magas fokon áll összes iljuságunk szellemi fejlettsége.

E hiány alapokát részünkről, felekezeti tanodáinkat tekintve, nem tudjuk egyébben keresni, mint erdély-részi reformált középtanodáink szűkös anyagi viszonyaiban, minek folytán nem birunk állandó tan-erőket nyerni középtanodáinkhoz s kivált alsóbb gymnáziumi oktatásunkat teljesen kép-

zetlen erőkre vagyunk kénytelenek bizni.

Nem vizsgálom itt köz-alapjainkat, csak azokat a tételeket tüntetem föl alább, melyeket középtanodáink tényleg a szoros értelemben vett tan-célokra fordítanak. Ezek kiáltva beszélnek magukért.

Tény az, hogy még, úgy nevezett, rendes tanárainkat sem birjuk állandóan intézeteinkhez csatolni. Egy Gáspár, Takács, Páll Ferenc, Fazekas. sat. — midőn az állam elhódítá tőlünk, bár csak a nevelés érdekében működnek tovább, de alig betölthető ürt hagyának felekezeti oktatásunk terén. Természetes aztán, hogy p.o. a jelenleg betöltetlen álló 8 rendes tanári tan-szék hiányait pótolják ugyan a megmaradt kollegák, de úgy semmi esetre sem, mintha mostani 25 r.-tanárunk helyett 33 működnek javunkra; — s nagyon is valószínű, hogy tan-székeink ez ürességben léte, mint az utóbbi évek tanusítják, már-már khronikus bajjá vált.

Tény az, hogy még úgy nevezett segéd-tanáraink székeit sem tudjuk, épen anyagi szegénységünk következtében, állandósítani, úgy hogy segéd-tanáraink, bár épen tan-pályára készültek; bár feltehető, hogy feladatukat, mint akadémiták, jól elbirnák de a legelső kedvezőbbecske alkalmat megragadják, hogy szabaduljanak ebből a szűkös állapotból, melyben család-alapításra nem is gondolhatnak.

Még kiáltóbb tény az, hogy középtanodai oktatásunk épen legfontosabb, mert alapvető része, a változó köztanítói rendszerrel teljes-tökéletesen sárba van ejtve. Hiában minden, úgy nevezett, tanítói vizsgálatink (Enyeden), — melyek nota bene ma már addig a sajnos, de természetes eredményig jutottak, hogy kombinációban papi állomásaink nyomorult voltával — felét sem szolgáltatják csak quantitative is annak, a menynyi köztanítóra iskoláinknak évente szükségök van, a felsőbb gymn. osztályokra pedig épen nincsenek konkurrens tanítók; hiában tanodáink vezetőinek minden ügy-buzgalma, felügyelői fáradságát: hiában! 200—300 frtért többé soha oly tan-erőket kapni nem fogunk, a kik a gymnáziumi mivelttség alapjait biztosan rakhassák le, még ha nem lenne is az az eset, hogy minden ilyen változó tanító szeme nem idő-szerű feladatán, hanem jövőjén csüng; óráit talán kiadja, de az után néz, arra készül, azt keresi, hogy mielőbb végleges állomáshoz, egy papsághoz jusson. Hogy innen oda — s lehet majd onnan ide — kívánkozzék.

Más műkörben ugyan eljutánk már odáig, hogy fak-szerű készütség nélkül még egy csizmadiára sem

tudunk számítani, — csak közép tanodai alapvetésünk munkájára tartjuk elég jóknak az olyan tan-erőket, a kik maguk is tisztán és pusztán csak tanulók.

És végre, legkiáltóbb tény az, hogy ma már még ilyen tan-erőket sem birunk elégséges számban nyerni tanodáinkhoz. Alábbi kimutatásomból (lásd a táblázat 5-dik rovatát) láthatni, hogy hét középtanodánál tizenegy olyan tanító (!) működik, a ki maga is leckejáró tanuló. Mikint végzi ő maga saját tanulását: az az ő saját szomorú dolga; de az már a köz-nevelés tarthatatlan ügye, hogy mikint

végzik tanítói munkájokat? Az egyes tanodákat hibáztatni nem tudom, mert „woher nehmen, wenn nicht stehlen,“ de „összsetett kezekkel hívom föl minden érdekelt és érdeklődő, minden lelkiismeretes felekezeti társam és hazafi figyelmét e körülményre, mely egy maga elégséges magyarázatát adja tanításunk egész a nevelésig kétségbe ejtő sikertelenségének.

Ha mind csupa megváltói lángelmékből áll felsőbb tan-erőink diszes serge: homokra ők sem birnak építeni. . . .

Íme tehát, a keresett rejtett ok, összeállítva e táblázatos kimutatásban:

Az erdély-részi reformált középtanodák állapota 1873-ban.

Tanoda és osztályai száma	Rendes tanári szék és évi fizetés.	Egyetemen járt segéd-tanári állomás és évi fizetés.	Felsőbb tanfolyamot (theol.) végzett változó tanító és fizetése.	Felső tanfolyamot nem végzetthelyettes tanító és fizetése.	Ének, zene, rajz, szépírás és testgyakorlat tanítója és fizetésök.	A könyvtár évi javadalmazás a.	Természettani, vegytani, terményrajzi gyűjtemények évi javadalmazása.	Hány rendes tanári szék üres?	Megjegyzés.
Nagy-Enyed VIII.	7. 750 frt.; 600 frt. értékű termény, szállás és öt évenként 50 frt. javítás.	3. 860 frt. és szállás.	4. 315 frt. szállás és fűtés.	1 (negyed éves theologus.) 315 frt.	4. 680—950 frt. (bele számítva a szállás-pénzt is.)	550 frt.	A szükséghez mérve.	3.	—
Ko-lozsvár VIII.	7. 900 frt. 20% drágasági potlók és szállás.	4. 200—800 frt. (bele számítva a szállás-pénzt is.)	2. 210 frt. szállás és fűtés.	4 (egyetemi hallgatók) 70—210 frt.	3. 70—400	200 frt.	200 frt.	1.	Egy r.-tanárát nyugalmazta. Tan-szerekre költ évenként 75 frtot. Testgyakorlatra a torna-intézetbe járnak a növendékek.
Maros-Vásárhely VIII.	6. 900 frt; mintegy 300 frt. értékű termény és szállás.	2. 500—600 frt. (bele számítva a szállás-pénzt is)	2 210 frt. szállás és fűtés.	3 (nyolcadik gymn. osztálybeli növendékek). 60—80 frt.	3. 200—300 frt.	100 frt.	300 frt.	1.	—
Szé-kely-Udvarhely VIII.	5. 1000 frt. és szállás.	3. 210—600 frt.	3. 250 frt. szállás, fűtés.	2 (nyolcadik osztálybeli tanulók). 125 frt.	Rajzot, szépírást 7. és 8. gymn. oszt. tanulók tanítanak, 15—100 frt; mű-éneket és zenét 2 tanító, 70—120 frtért.	80 frt.	A szükséghez mérve csepeg.	1.	Testgyakorlat tanító nincs.
Zilah VIII.	5. 805—960 frt (bele számítva a szállás-pénzt is.)	1 (főiskolát végzett állandósított tanító) 550 frt.	4. 210 frt. szállás, fűtés.	1 (tanító-képezdei növendék) 180 frt.	1. 180 frt.	40 frt.	detto.	1.	Rajz-tanítói állomás most üres.
Szász-Város VI.	2. 900 frt. és szállás. Öt évenként 10% javítás.	4. kettő 800 frt. kettő pedig (az ottani lelkész, mint tiszteletbeli tanár) díjtalanul tanít.	4. 300 frt. szállás, fűtés.	—	2. 150—300	—	400 frt.	1.	—
Sepsi-Szentgyörgy IV.	1. 800 frt.	—	4. 325 frt. szállás, fűtés.	—	1. 400 frt.	—	14 év alatt fordított e célokra összesen, mintegy 400 frt.	—	—

Még van egy pár szavunk.

Szász Béla.

*

A beszéd- és értelem-gyakorlatok célja nép-iskoláinkban.

A tanító ismerje valahára hivatásának a gépies elme-tompítás helyett, a gyermek lelki tehetségeit ébreszteni, fejleszteni, erősíteni, hogy ez által még a közönséges ember is magasabb fokára juthasson az értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésnek. Azért ennek első alapját az iskolában a beszéd- és értelem-gyakorlatokkal kezdjük meg.

Korunkban népiskoláinkban többé nem a gépiesség, hanem oly eljárása szükségeltetik a tanítónak, mely a közlött ismeretekken kívül a gyermek értelmét fejleszti, mert bármely pályán szükség van a gondolkodásra, értelemre s közlő képességre. Az értelem- és beszéd-gyakorlatokat, karöltve egymással, már az iskola első éveiben az irva-olvasás és számolás körül együtt, kapcsolatban kell megkezdennünk.

Utazást, vagy nevelést tárgyazó közleményekben gyakran olvashatjuk, hogy az amerikai iskolákban sokkal nagyobb súlyt fektetnek a gondolkodó tehetség ébresztésére, mint a könnyvélküli tanulásra; és azon vannak, hogy értelmes, okos és gondolkodni szerető polgárokat növeljenek az államnak, kik megütközés nélkül tudjanak forogni a szabad haza szabad polgárai között; a mi nép-iskoláinkban pedig e magyar hazában, igen jól tudjuk, hogy ezzel egészen ellenkezőleg az emlékező tehetség fejlesztésére hatnak leginkább.

Innen magyarázható ki aztán, hogy a köznép miért nem kap a könyveken? Miért nem kedveli a szép és hasznos könyvek olvasását? Melyekből lelkének soha nem érzett élményt merithetne, anyagi világhoz tapadt szívet nemesíthetné s naponta műveltebb, okosabb és értelmesebb lenne.

Erre bizton merem felelni, hogy a köznép azért nem kap a szép és hasznos könyvek olvasásán, mivel nem tud figyelemmel és értelemmel olvasni, és nem tanult az iskolában a hallott és olvasott dolgok felett gondolkodni.

Pedig tudjuk, hogy a gondolkodni nem tanult nép szerfelett korlátozott eszű, minden nem köz-napi tárgy és dolog iránt szűk és ferde fogalmu, s e mellett igen elfogult, előítéletes, babonás s minden reform és korszerű újításnak természetesen ellensége.

Épen azért, ha népünk már az iskolában gondolkodni nem tanul, az még egy század múlva is az ő célszerűtlen fa-ekjénél marad és azon felül omlakodni, nem bír s az okszerű gazdálkodás újabb tanulmányaival megborátkozni s annak nagy horderejű előnyeiről még csak gondolkodni sem fog.

Nekünk tehát, ha azt akarjuk, hogy a népnevelés boldogító országa e földre eljőjen, mint a népnevelés ügy választott embereinek, minden áron oda kell hatnunk, oda kell működnünk, hogy ellemi iskoláinkban ne csak az emlékező, hanem mindenek felett a gondolkodó tehetség is ébresszessék és gyakoroltassék.

A szellemi életet pedig csak a vizsgálódás, gondolkodás és beszéd által érjük el. Sok gyermeknél a gondolkodó tehetség oly erőtlén, hogy szavakban kifejezni gon-

dolatait, nem képes. Itt hát első dolog, alapot készíteni s ezt elérjük:

1-ör. Ha a gyermeket figyelemre szoktatjuk, gondolkozását ébresztjük s ismereteit szavakban is gazdagítjuk, nyelvtanilag helyes kifejezésre, értelmes beszédre szoktatjuk.

2-or. Ha a gyermeknek e szellemi készletét csak a körülötte lévő tárgyakról vesszük és úgy, hogy a mit ez alkalommal a tanító közöl tanítványával, ez ne legyen csupa lecke-tanulás, hanem kölcsönös társalgás, beszélgetés; mert így a gyermeket önálló gondolkodásra, s szabatos kifejezésre szoktatjuk, mert midőn egyik fogalmat a másikkal összekötjük, a léleken támadt gondolatokat szavakban, vagy beszéd által fejezhetjük ki, s így az értelem- és beszéd-gyakorlat nem egyéb, mint a szellemileg foglalkozó lélek tetteles működése az értelmes beszédben.

Midőn a tanító tanítványait az érzékek működése által képzelőleg foglalkoztatja, célszerűleg rendezi értelmét s értelmének hangok által ad kifejezést, az értelem- és beszéd-gyakorlatot együtt kezeli. Ez által a gyermeket nem pusztán csak gondolkodni, de beszélni is tanítja. Ily módon az iskola előtt szerzett zavart s homályos gondolatait az értelem által megvilágosítva, rendbe hozzuk; belső látkörét tágasítjuk s a fogalmak növekvése által növekszik a szó-bőség is, és a beszéd-műszerek gyakoroltatnak.

Káros és elidegenítő hatást gyakorolna a tanító növendékei kedélyére, ha a szemléleti gyakorlatokat megelőzve, azonnal a betű tanításon kezdené.

Ki arra vállalkoznék, hogy csak a beszédet, mint gépleges ügyességet külön tanítsa meg, az a belsőséget ölné meg, mert a beszéd- és értelem-gyakorlatot nem együtt kezelni annyira, mint elszakasztani a lényegét az alaktól, a testet a lélektől.

A tanító gondolatokat támaszt a gyermek fejében s s ezeket szavakban foglalni s helyesen kifejezni tanítja. Szerintem mind arról, a miről a gyermek nem ez utón szerez magának ismeretet, azon tárgyról ritkán lesz tiszta fogalma, s az reá nézve nem egyéb, mint az űrben lebegő test nélküli árny-alak, melyről helyesen gondolkodni és itélni, soha sem fog; mert midőn a gyermeket helyesen vezetve, az értelem- és beszéd-gyakorlatokra tanítjuk, egy utal nyelv-oktatásban is részesül a nélkül, hogy szándékuukat erre irányoznók.

Az értelem- és beszéd-gyakorlat egy tantárgy, mert az ismeret érzéki észleléssel kezdődik, mely azt a képzelem utján átadja az emlékezetnek, ebből következik a biztos értelem, mely a teljes átértést hangokban, vagy beszédben adja tudtára a hallérzéknek.

A tan-tárgyaknak ily teljes átértése, midőn alapot szolgáltat a gondolkodásra, egyszersmint ingert támaszt a gondolatoknak szavakba foglalására. Az értelem és beszéd gyakorlatoknak, ily egymásból folyó láncolata eredményezi azon sikert, melyre a gyermeknek az életben szüksége leendő, t. i. erejének belső öntudatára s az erre támaszkodó önbizalomra.

Értelem- és beszéd-gyakorlat nem párhuzamos keze-

lését csak úgy tehetné valaki, ha az emberi lélek nem egyszerű lény, hanem csakugy értelem, érzelem és akarat tehetségéből öszszerakott elegy-belegy volna, s ha továbbá a lelki jelenségek e két főosztályának kifejlődése nem járna együttesen és karöltve, hanem mindeniket külön-külön időben kellene képeznünk; szóval: ha az értelem és beszéd közt semmi viszony nem volna; holott e kettő oly kiegészítése egymásnak, mint az iskola a családi nevelésnek.

Azért is, e szempontból kiindulva, egy pár vezéreszmét említek fel, melyek nem újak ugyan, s melyeket pályatársaim itt-ott eddig is követtek és gyakoroltak. Ugyan is:

1-ör. A gondolkozó tehetség fejlesztésére mellőzhetően szükséges, hogy mindjárt kezdetben, mihelyt a gyermeket iskolába viszik, a szemléleti tárgyak és betűk ismereténél az egyes szavak és mondatok elolvasásánál úgy szoktassa a tanító növendékeit, hogy azoknak értelmén és különböző jelentéseiben gondolkozni tanuljon.

Mindezekon felül, a tanító élőszóval is mondjon fel gyakorlata tanítványai előtt apró erkölcsi történeteket, nemesítő s szívképző elbeszéléseket, könnyű bibliai történeteket, melyeket egyszeri hallás után értelmesen átgondolva, fel is tudjanak mondani.

2-ör. Némely iskolában, könyv-nélkülözésnél, a gyermek a kérdést el sem olvassa, hanem csak magát a feleletet magolja be s így, a növendék csak szajkó-módra, értetlenül tanulja be a kiszabott napi leckét. A tanító igyekezzék oda hatni, hogy a kérdést kössék össze értelmesen a felelettel, hogy az által is gondolkozó tehetsége mindinkább ébresztessék a gyermeknek.

3-ör. A gyermek tanulását igen könnyűvé s értelmessé teszi a tanító, ha soha egy leckét sem hagy ki a nélkül, hogy azt előre meg ne magyarázta volna tanítványainak, s hogy a gyermek ez által is gondolkozni tanuljon, leckéje magyarázatát a tanító után röviden, s érthetően ennek felszólítására azonnal el is tudja mondani.

4-er. Hogy a gondolkozó tehetség fejlesztessék, különféle levelek, kötvények, folyamodványok, nyugták, vagy a közéletben előforduló bármiféle iratok fogalmazásában gyakorolja hetenkint nagyobb növendékeit a tanító, mert a mi köznépünk igen sokat levelez vándorló — vagy távol vidéken katonáskodó fiaival, s ezek viszont hon maradt szüleikkel. és legtöbbsnyire ezen leveleknek semmi formájuk, semmi csinos külalakjuk nincsen — nem is említve itt az összefüggéstelen beltartalmat; ennél fogva, a levelek írása s fogalmazása tanításánál ismertesse meg a tanító növendékeivel a levelek különféle formáit s behajtásait, akár hányad része használtassék e célra az iv papirosnak.

A különféle kézírások elolvasásában is igen gyakorlatlan a köznép, s kivált az elhányt betű s rossz írásokat teljességgel nem tudja olvasni: kívánatos volna azért, hogy ne kerüljön ki egy gyermek is az iskolából, míg a különféle kéziratok olvasásában nem gyakorolta nagyobb tanítványait a tanító. Az értelem, beszéd- és írás-gyakorlatokat oly formán kezelje mindig a tanító, hogy az első mintegy támponttól szolgáljon az utobbiaknak.

Szász Lajos,
ref. tanító.

TÁRCA.

M á t é, XXVIII. 19.

(Folytatás.)

A mint főlebb említők, kétes dolog az, ha vajjon Pál a vizkeresztiséget Jézus által szerzettnek tekintette-e? (1 Kor. 1: 17.) De az már csakugyan nem bizonyítható, hogy ő Máté 28: 19 versét Jézustól rendelt formulárának tekintette volna. Nála a vizkeresztiség, mint symbolum, merőben háttérbe szorul s az igazi keresztység a szellemi keresztységben áll (1 Kor. 6 11; 12 13.) Habár a Titushoz írt levél nem is Páltól ered, annyira mégis tisztán kitűnik belőle, hogy a páli szerző nem a vizet, hanem a lelket tekintette az újjászületés és megújulás fürdőjének. (Tit. 3: 5) A negyedik evangéliom nem szól a vizkeresztiségről, mint beavatási szertartásról. Helytelen dolog, azt vélni, mintha Kol. 2. 10, 11 versei szerint, a keresztység a körülmétkedés helyébe lépett volna. Az ott célzott körülmétkedés nem egyéb, mint az érzéki vágyak megtagadása, a szív körülmétkése, a mint a proféták mondják s utánok Pál is Rom. 2: 29.

Látni való, hogy nem nagy súlyt fektettek a vizkeresztiségre, mint külső cselekvényre s így még inkább bizonyos formulák állandó használatára az első keresztények.

Ehhez járul még az is, hogy a vizkeresztiségnek csak is a keresztényiségre áttért zsidók és pogányok voltak alávetve, míg azokról, kik ker. szülöktől származtak, semmi ilyest nem olvasunk. Határozottan e vélemény mellett szól 1. Kor. 7: 14. Ugyanis, azon kérdés merült föl Korinthusban: ha vajjon fölbontható-e a házasság pogány férj meg keresztény feleség közt megfordítva? Pál egyenesen tagadja; mert hiszen, a vegyes-házasság folytán a pogány fél a ker. által megszentelődik. Ennek indoklásául egy általán elismert tényre hivatkozik.

„Gyermekeitek, úgy gondolom, nem tisztátalanok, hanem szentek:“ ergo, a ker. községhez tartozónak tekinthető az is, ki Krisztust nem vallja, azon szoros viszony erejénél fogva, mely őt egy keresztényhez kapcsolja. Pál okoskodása ugyanis ide megy ki: valamint kis gyermekeitek szülők által meg vannak szentelve: ép úgy tekinthető megszenteltnek a pogány házastárs a keresztény által. Ha fölveszszük azt, hogy a gyermekek meg voltak keresztelve így a keresztység által lettek megszentelve, vagy is, az egyház tagjaivá, akkor a Pál okoskodása helytelen. Ugyanis, annak bizonyítására, hogy a házastársak a közös viszonynál fogva megszentelik egymást, hogyan hivatkozhatott volna azon tényre, hogy gyermekeiket

szenteknek tekintik, ha e szentséget a keresztelestől tételezte volna föl? Ez esetben a keresztelestől pogány felet nem neje, hanem csak is a keresztség lett volna képes megszentelni. Ez eset a mellett szól tehát, hogy a páli közösségekben csak is a zsidók és pogányok voltak keresztség által beavatva s nem azok is, kik ker. szülőktől származtak. Ha vajjon a megkeresztelkedett családokban (Csel. 16: 15, 33; 1 Kor 1: 16.) gyerekek voltak-e, vagy sem, azt nehéz eldönteni. Ha lettek volna is, akkor sem úgy nyerték volna a keresztséget, mint a ker. község tagjai, hanem mint pogány családok gyermekei. Ha tehát a keresztyénektől születtek megkeresztelése nem apostoli gyakorlat, akkor e tekintetből is valószínűtlen az, mintha az apostoli közösségek egy megállapított formulához szabták volna magukat keresztelestől.

Az apostolokat követő időszakban fennállott a keresztség, „bemerítés“ alakjában, mint a zsidók és pogányok beavatásának ünnepe. Azonban, nem sokára az idvőség föltételévé vált az eredeti symbolikus cselekvény. Ebből eredett az, hogy az első keresztyének előtt ismeretlen gyermek-keresztség, melyet Tertulián eldöbött, melyet Origenes apostoli hagyománynak tekintett, s Cyprián a körümetélkedéssel hozott kapcsolatba: Augustinus által dogmatikai rangra emelkedett ama hires „eredendő bűnnel“ való kapcsolatnál fogva.

A Máténál eléjvő három nevet nem használták sem az úgy nevezett „apostoli atyák,“ sem az Ignatius leveleinek írója.

Justinus, ki 160 vagy 165-ben halt meg, úgy tekint a keresztséget, mint az újjászületés jolkópét. Az Antoninusokhoz intézett védiratában körülményesen szól a keresztségről. Azért figyelemre méltó e hely, mivel itt látjuk Máté 28: 19 versének legrégibb magyarázatát. „Az atyát“ „a mindenség atyja és urának“ nevezi, ki egyedül isten. „A fiu“ helyett nála: „idvezitőnk, Jézus Krisztus“ áll, ki mint ilyen istentől meg van különböztetve. „A sz.-lélek“ helyett csak: „sz.-lelket“ ír. Sz.-háromságról távolról sincs szó. Szerinte is nem a született keresztyének, hanem csak a zsidók és pogányok részesülnek keresztségben. A keresztelő isten nevét mondta ki a megkeresztelt fölött. Azonban, a keresztség érvényes voltát nem tételezi föl bizonyos szavak formuláris használatától.

A Kelemenről nevezett „homiliákban,“ melyek Justinussal egykoruak, e szavakat olvassuk: „ha újjá nem születtek élő viz által az atya, fiu és szentlélek nevére, akkor nem mohettek menyországba.“ A szerző ismeri jól Máté 28: 19 versét, azonban arról, hogy a szavakat állandó formulának tartotta volna, mit sem szól. Szentháromságról semmi említés. A szintén róla nevezett: „recognitiones“ nem idézik a máttéi verset. Annyit mond Péter apostol, hogy a Jézus parancsa nem arra megy ki, „hogy ők mindent elmondjanak, úgy a mint Jézus azt elmondotta, hanem hogy tanítsák azt, a mit Jézus meghagyott. Ez iratokból ép ugy kirí az ellenszenv Pál iránt, mint a Justinuséiból.

Máté 28: 19 verse csak lassankint nyert formuláris hatályt. Tertulián így szól: „a keresztség törvénye és alakja meg van szabva e szavakban: keresztelestől meg őket az atya sat. nevére (in nomen) Szerinte, a formulában az „egyházról“ is említés van.

Nem sokára átalános szokássá vált a katholika egyházban kizárólag a „három névre“ kereszteni. Origenes csak is a „trinitás“ nevében végzett keresztséget tartja érvényesnek, valamint Athanasius is. Arról azonban ők sem szólnak, mintha az „atya, fiu és sz.-lélek“ szavaknak formuláris kimondásától függött volna a keresztség érvényes volta.

A „Constitutiones apostolicæ,“ meg Augustinus mondják ki először határozottan azt, hogy minden olyan keresztelestől cselekvény érvénytelen, mely e szavak nélkül van végre hajtva.

A protestánsok a római egyház rendes formulájához szabták magukat, azon különbséggel, hogy ők saját nemzeti nyelvükön mondták el, míg Róma szoroson megtartotta a latin nyelvet a vulgata „in nomine“-jével. Luther: „im Nahmen“-t fordított s ez aztán átment a lutheránusok liturgiájába. Kálvin „au nom“, „in nomine“-t fordított, habár jól tudta, hogy a szavak „in nomen“-t jelentenek; s e fordítás átment a mi liturgiánkba. A lutheránusok symbolikus iratai a vizkeresztségben bizonyos „közli erő“ látnak, míg Zwingli és Kálvin csak „signifikáns“-nak tekintik. Mindkét telekezet küzdött az újra keresztelestől ellen, kik a gyermek keresztségét, meg a sociniánusok és a quákerek ellen, kik a keresztséget merőben elvetették.

Az „atya, fiu és szentlélek“ jelentésére nézve, a régi protestánsoknál teljes egyetértés uralgott. Máté 28: 19 versében, a sociniánusok kivételével, mindnyájan a szentháromság vallását olvasták. A rendes szavak a liturgiákban formuláris erőben maradtak, még pedig a római rituále szerint: én keresztelestől sat. ego te baptizo in nomine sat. A keleti egyház nem fogadta el e formulárét ily alakban, hanem a papnak így kellett szólania: „N. N. (ó σάλα) megkereszteltetik sat. Ugy látszik, hogy azért fogadta el az első személyt, mivel attól tartott, hogy ezen esetben a keresztség a keresztelő személyétől nyeri fontosságát 1 Kor. 1: 13-al ellentétben.

Nem egyszer merült föl a prot. egyházban azon kérdés, ha vajjon, Jézus ama szavakat csakugyan formula gyanánt hagyta-e hátra s ha vajjon, érvényes-e a keresztség, mely más szavak kíséretében van végre hajtva? Symbolikus irataink nem szólnak e kérdésről. A tekintélyesebb prot. theologusok különböző, de mindig szelidebb értelemben felelnek meg ama kérdésre.

Luther így ír: „Nonnulli rigidissime nugantes“ kárhoztatják azt, ha így szólunk: „keresztelestől Jézus Kr. nevében“, holott bizonyosan tudjuk azt a cselekedetek könyvéből, hogy az apostolok ily alakban keresztelestől azt állítják, hogy csak is e formula érvényes: „keresztelestől az atyának és a fiunak és a szentlélek-

nek nevében". Amen. Azonban, ezt ok nélkül állítják, miután nem bizonyítják be s csak álmódosításaikkal állnak elő. Bármely módon hajtsuk is végre, mindenesetre üdvözt, ha az isten s nem valamely ember nevében keresztelünk."

Zwingli megjegyzi azt, hogy a görög szövegben nem ez áll: „névében“ (in dem Nahmen, in nomine), hanem „névére“ (in den Nahmen, in nomen) s hozzá teszi, hogy az ezt jelenti: „in eius fidem et cultum baptizari, in fidem, in Deum inseri, „keresztelni az atya sat. nevére valóban nem jelent egyebet, mint az atya, fiu és szentlélekkel hozni kapcsolatba azokat, kik régebben a test és világhoz tartoztak. Szemünkre vetik azt, hogy a ker. kereszttség alakja nem olyan volt, mint a jánosai kereszttségé. Helytelenül, mert hiszen, Máté 28: 19 versének szavai nem olyan értelemben voltak mondva, mint a minőben a theologánsak veszik. Merőben lényegtelen dolog „a nevében“ szavak kimondása kíséretében keresztelkedni meg; de nem azért mondom, mintha nem helyeselném azt, hogy midőn keresztelni akarunk, azt „az atya sat. nevében“ tegyük. Az igazság így áll: Krisztus e szavakkal nem határozta meg a kereszttség alakját úgy, a mint azt a theologánsok tanítják. Bizonyosága ennek az, hogy a tanítványok ez alakot nem használták, hanem „a Jézus nevére“ kereszteltek (Csel. X: 48, XIX: 5.) Ez anynyira zavarba hozta a theologusokat, hogy nem tudták merre forduljanak. Azonban, Krisztus nem azt mondja, hogy midőn kereszteltek, mondjátok el e három nevet, hanem azt, hogy az apostoloknak a hitetleneket az igaz istenhez kell vezetniök. Ebből világosan kitűnik az, hogy ama szavak nem úgy vannak mondva, hogy alakul szolgáljanak s hogy a theologánsok szörnyűségeken tévedtek e hely magyarázatában. Nem mondom azt, hogy ne úgy kereszteljete, hanem csak azt akarom hangsúlyozni, hogy Jézus szavainak természetes értelme korántsem kötelez arra, hogy egy merev keresztelési alakhoz kössük magunkat, hanem sat.

Itt mellőzöm a Scholten által elősorolt kitűnőbb prot. theologusok véleményét s csak annyit említek meg, hogy a nagy Schleiermacher e tekintetben is igaz kereszttyén és prot. volt, midőn így szólt: „a szokásos formula kimondása csak mint régi egyházi hagyomány jöhet szóba. Ép ezért, nem helyeselhető a különböző egyházakban, ha a kereszttség érvényes voltát attól tételezik föl, hogy ama formulán mit se változtassanak, mintha ebben állna a kereszttség lényege.“

Keresztes József.

(Folytatása következik.)

A zsidók Európában.

A bécsi cs. kir. központi statistikai bizottság egy érdekes művet tett közzé: az ausztriai tartományokban élő izráeliták statistikáját. Schimmer Gusztáv Adolf által összeállítva. E szerint a richsrathban képviselt területeken együtt véve 822,220 izráelita van; köztük 2020 a hadsereg tetteleges állományában foglal helyet, vagy is a polgári lakosság közt minden 25 emberre esik egy izráelita. Figyelemre méltók a következő adatok:

1) Galiciában van 575,433, esik tehát 1 minden 9

lakósra, 2) Bukovinában 47,754, egy 11-re, 3) Bécsben 40,230, egy 15-re, 4) Alsó-Ausztriában (egészben véve) 51,880 egy 38-ra, 5) Morvaországban 42,644, egy 47-re, 6) Csehországban 89,539, egy 57-re, 7) Slióziában 6,123, egy 84-re, 8) Triszt, Görz, Gradiska s Istriában 4,729, egy 123-ra, 9) Felső-Ausztriában 690, egy 1,060-ra, 10) Stiriában 734, egy 1,541-re, 11) Dalmáciában 233, egy 1,900-ra, 12) Tirolban 353, egy 2,490-re, 13) Salzburgban 44, egy 3,441-re, 14) Karinthiában 22, egy 15,291-re, 15) Krajnában van 22, tehát egy minden 21,058 lakósra.

Föltűnően nagy azon arány, melyben az izráeliták az említett területeken szaporodnak. Ugyanis, míg az összes lakosság 1830-tól 1850-ig évenként csak 0.62 százalékkal, s 1850-től 1869-ig 0.81 százalékkal szaporodott, az izráeliták évenként 1.70 s illetőleg 3.80 százaléknyi szaporodást tüntetnek föl. Szerző azonban kimutatja, hogy e rendkívüli-nek látszó szaporodás a folytonos bevándorlásokban leli magyarázatát; más részről pedig kétségtelen, hogy a régibb nép-számlálások alkalmával, melyek tisztán a katonai őszeírás céljából történtek, az izráeliták közül sokan kivonták magukat a számbavétel alól, s így a nép-számlálási adatok közt azelőtt jelentékenyen csekélyebb számmal szerepeltek, mint a hányan már akkor valósággal voltak.

Jellemző az, hogy az izráelitáknál a gyermekok közt aránylag nagyobb halandóság uralkodik, mint a kereszttyéneké; amott az 5-ik kor-évig elhalt 52.9 százalék, itt 48.1 százalék. De a magasb kor-osztályokban a halandóság a kereszttyénekénel sokkal nagyobb, mint az izráelitáknál. E mellett ezeknél egy házasságra átlag 10.1 gyermek esik, a kereszttyénekénel pedig csak 4.5.

A magyar korona országában az 1869. évi nép-számlálás szerint, van 552,133 izráelita, vagyis az összes lakosságnak $\frac{1}{28}$ -ad része (tehát 27 lakósra egy izráelita.)

A tulajdonképeni Magyarországon van, 516,658 izráelita, (vagy is, egy izráelita esik 22 lakósra,) Erdélyben 24,848, egy 91-re, Horvát-Szlavonországban 8,551, egy 116-ra, a határ-örvidéken 2,005, egy 519-re.

Főlemlítjük itt még a következő adatokat:

1) A lengyel-királyságban van 783,079 izráelita, tehát egy esik minden 7 lakósra, 2) Romániában 208,000, egy 19-re, 3) Hamburgban 13,488, egy 23-ra, 4) Európai Csozországban (a lengyel-királyságon kívül) 1,829,100, egy 35-re, 5) Elzász-Lotharingiában 43,500, egy 36-ra, 6) Hollandban (Német-alföldön) 68,003, egy 53-ra, 7) Poroszországban 313,250, egy 79-re, 8) Egész Németországban 499,000, egy 82-re, 9) Európai Törökországban (Románián és Szerbián kívül) 70,000, egy 150-re, 10) Az észak-amerikai Egyesült-Államokban 120,000, egy 324-re, 11) Svájcban 6,996, egy 382-re, 12) Dániában 4290, egy 416-ra, 13) Görögországban 3,000, egy 486-ra, 14) Skóciában 6000, egy 560-ra, 15) Angolországban (Walessel együtt) 39,000, egy 582-re, 16) Franciaországban 46,000, egy 785-re, 17) Szerbiában 1,560, egy 837-re, 18) Olaszországban 28,418, egy 377-re, 19) Belgiumban 2,000, egy 2,544-re, 20) Spanyolországban 6,000, egy 2,806-ra, 21) Svédországban 1,153, egy 3,646-ra, 22) Írlandban 258,

egy 20,941-re, 23) Norvégiában van 25 izraelita, tehát egy esik minden 69,665 lakosra.

Nagytiszteletű szerkesztő úr!

Az állandó igazgató-tanácsnak a g.-kereszturi ügyben hozott határozatára vonatkozólag — a nélkül, hogy annak bővebb magyarázatába ereszkedném — magam igazolására ide mellékelem a köz-törvényszék következő határozatát:

5) Olvassatik a mltgos fő-egyházi igazgató-tanácsnak a g.-kereszturi pap ügyében hozott 77 k. szám alatti határozatának megváltoztatása az ügynek a ft. püspök urhoz való áttétele. Miután az irrt határozatban hangsúlyozva van az, hogy a jegyző-könyv hitelességének kétsége szolgált indokul a kérdéselt ügy és határozat megváltoztatására:

egyházi köz-törvényszékünk a jegyző-könyv hitelességét kétség alá vonhatónak nem tartja és némi formális hibáért azt semmi nemű kétség alá sem vonja, melyből folyólag, jegyző atyánkfia iránt köz-bizalmát kifejezi.

A n.-enyedi ref. egyházmegyének N.-Enyeden 1873, április 1-én tartott köz-törvényszéki ülésének jegyző-könyvéből kiadta

Kállai Sándor, s. k.
helyettesített jegyző.

Kérem a nt. szerkesztő urat méltóztassék ezt, erkölcsi érzületem megnyugtatása tekintetéből, becses lapjában közre adni.

Gerenden, április 2-án, 1873.

atyafi szolgálja
Hegedűs Lajos,
n.-enyedi egyh.-megyei jegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunkkal veszik olvasóink a „Prédikátor” ez évi folyamának három első ívét. Fogadják szívesen. Egyszersmind kérjük évnegyedes előfizetőinket, hogy megrendelésüket mielőbb megtenni igyekezzenek, mert jövő számunkat már csak azok fogják megkapni, kik feljogosítanak arra, hogy küldhessük. Boldog husvétii ünneplést kívánunk!

= A muzeum-utcai szépen virágzó gyermek-kertket, egészen váratlanul, súlyos veszteség érte. Körösi Csoma János okleveles kisdédóv és gyermek-kertész, a kisdédok meleg szívű barátja, nincs többé! Özvegysége első évében, az alig 28 évre terjedt ifju élet a kesergő szeretet fájdalomának sulya alatt megtört, s egy haljóslatn, sötét pillanatnak áldozatja lett! Ravatalát a méjjen érzett veszteség szinte bánatával környezték pálya-társai, kik nemes büszkeséggel tekinthettek rá, soraik egyik díszére; az egyház, melynek szép talentumokkal s ritka buzgalommal megáldott szolgálja volt; a nemes város minden rendű szülői, kik édes megnyugvással bizhatták gondjaira legdrágább kincseiket; s mindenek felett, nagy serege ama kisdédoknek, kik a gyermeki ártatlan ragaszkodás és bizalom egész melegével csüngöttek rajta, kinnek ajkairól gyakorta hangzottak feljökő krisztusi szavak: „ne tiltsátok el, hogy hozzám jöjjenek a kisdédok, mert övék a menynek országá!” Most már nem hangzanak többé, de hangzik ravatala fölött ama másik krisztusi szózat: „neked minden bűneid megbocsáttatnak, mert nagyon szeretted!” A korán kiszenvedett tetemek folyó hó 6-án, — felettök tartott rövid ima után — a köz-temető kertébe nyugalomra helyeztetek. Nyugodjanak békével!

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

= Tisztelet a hű szolga emlékének! Id. Mihály Elek, nyárad-sz.-benedeki ref. tanító és ének-vezető 80 évre terjedt élete véget ért. Anyaszentegyházunk szolgálatában 62 évet töltött el, küzdve ama paizsos vitézzel, mely a hozzá hasonló sorsban élőket oly gyakran harcra hívja, de mind végig hiven betöltve a helyet, melyre a gondviselés elhívta. Jutalmul a jótékony halál épen akkor szólítá el, midőn hű társát vég-nyugalomra helyezték. Együtt éltek, együtt haltak! Tisztelet a hű szolga emlékének!

= (Körlevél) a Rikán belüli özvegy-árvai gyám-intézet részvényeseihez. A gyám-intézet évi nagy gyűlését május első napjára N-Borosnyóra ezennel kihirdetem, figyelemztetvén a részvényeseket 1) arra, hogy a gyűlésbe jöjjenek el mind azért is, mert az illetők részvéte melegeben erősödik az ilyen közügy, s azért is, hogy ismerkedjenek az ügy közelésével, mely föltétele annak, hogy az intézet iránti kötelezettségüket pontosan teljesíteni igyekezzenek. 2) Arra, hogy szabályaink 3 §. b. pontja az évi részvény pontos befizetésére nézve rövid és szigorú. A bizottmány csak a szabály szerint járhat el ügyvitelében. Minden részvényes tag, ki évi részvényét a nagy gyűlésig be nem fizeti, ki fog töröltetni a tagok sorából. 3) A kikölcsönzött tőkék kamataira nézve hasonló szigorú eljárást kell követni a bizottmánynak. Kamat-hátralékot egy átaljában nem tűrhetünk. A ki a nagy gyűlésig kamat-hátralékát be nem fizeti, attól a tőke is azonnal fel fog vétetni. A lelkesz urakat szívesen kérem: közöljék ezen körlevelet a tanító urakkal. Zagonban, április 2, 1873. Demeter Sámuel s. k. a gyám-intézet elnöke.

= (Meghívás közgyűlésre.) Folyó 1873-ik évi április 20-ik napján kezdődőleg a tasnádi ref. egyházba egyházmegyei közgyűlést hívok össze. Mely napon és helyen leendő megjelenésre a méltóságos s tekintetes gondnok urak, mint szintén a világi s egyházi képviselők általam egész tisztelettel meghivatnak. Dombi Lajos s. k. sz.-szólnoki ref. esperes.

= A hivatalos statistikai kimutatások szerint, Magyarországon és Erdélyben van jelenleg 174 közép-tanoda; ezek közül állami fölügyelet alatt áll 75 közép-tanoda, még pedig 2 állami fő-, 2 állami algymnasium, 12 királyi kath. főgymnázium, 29 rom. kath. fő-, és 21 rom. kath. algymnázium, 6 állami fő- és 2 állami alreáltanoda; némiképen állami fölügyelet alatt áll még 8 erdélyi kir. tanulmányi alapi gymnázium, 3 községi fő-, és 5 községi alreáltanoda. A többi tan-intézetekre az állam semmi nemű fölügyeletet sem gyakorol.

KÖRÖZTETÉK.

379 1873.

Szebeni egyházmegyénkben a m.-bényei kántor-tanítói állomás; évi javadalma:

1) 56 frt. 17 kr. o. é. 2) 24 véka búza. 3) 32 véka törökbúza. 4) három szekér tűzifa. 5) 7 hold, első-osztályu tagosított, minden évben használatos szántó. 6) Lakház és kert. 7) Tandij minden tanulótl 50 kr. 8) Stóla minden halottul pap nélkül 1 frt. pappal 50 kr. o. é. Ezen fizetéshez járul, míg évek múlva rendes pap leendő a következő fizetés

1) 24 kalongya búza. 2) 10 véka szemes törökbúza. 3) négy frt. o. é. 4) hat szekér fa, melyből az iskola-szobát is fűtteni köteles.

Pályázati határnap május 20.

A folyamodványok szebeni egyházmegyei esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvárt, április 7, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve a „Prédikátor” 1-3 íve;

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 17, 1873.

120—16. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külnagyarutca, 16 sz. —

Szomorú vallomások.

III.

Ha nem vagyunk is hívei a legujabb Pythagoreizmusnak, mely az u. n. szükségképesség számainak oly feltétlen érvényt tulajdonít s a szellemi élet „mechanizmusának“ kétségbevonhatlan exponenseit látja bennök: még sem tehetjük, hogy multkori táblázatunk számait, a való-tények ez adatait, hangosan beszélő bizonyítékok gyanánt föl ne állítsuk az erdély-részi ref. középtanodák fölött kimondott igénytelen itéletünk mellett.

Ismételve is, erősen hangsúlyozzuk, hogy ez itélet távulról sem akar mai tan-erőink szellemisége felől szólni. Nem minket illet ennek megítélése, sem nem célunk ez uttal tan-rendszerünkről, avagy módszerünkről szólni. Mi csak közös kiindulási pontúl, mindenki által ismert és elismert tényül véve föl a mai munka és munkadíj közti viszonyt, nem most működő tan-erőink képzettségéről, hanem arról beszéltünk: hogy a tényleg rendelkezésünkre álló anyagi javadalmak mellett mily tan-erők megnyerésére számíthatnak intézeteink. És ez iránt kétség aligha foroghat föl.

Természetesen, sokkal biztosabb kiindulási pontúl szolgálhatna, ha nem csak a tényleg tanításra fordított, de folyton oscilláló összegekkel manipulálnánk, hanem ha tiszta és határozott számadatok fekünnének előttünk arról is, hogy kerek összegekben mennyi az egyes középtanodák vagyona, illetőleg, rendelkezésre álló jövedelme; s gr. Tholdalagi Viktor főgondnok ur sokban érdekes és nagyon is korszerű fölszólalását, e lapok pár közelebbi számában, e részben mi is fölettebb ohajtanók ha siker követné.

Ha ily tiszta ismeretünk lenne iskoláink tényleges vagyoni állapotáról, nem történhetett volna meg, hogy p. o. udvarhelyi iskolánk maga is csak a legutóbbi időben jött rá, miszerint az eddigi 600 frt.

helyett 1000 frtot is bir tanárainak fizetni; mert akár milyen hihetetlennek tessék is, de tény, hogy ama tanoda, hajdani főkonzisztoriumunk sokszorosán megújult sürgetései dacára, sem birt tudomására jutni, hogy voltaképen miye van; míg egy szép reggel évek hosszu során felhalmozódott számadásainak vizsgálatában elvégre odáig haladt, hogy — a kebli, autonomikus vagyon-kezelés rendszerének nagyobb dicőségére — csak azt vette észre, hogy hiszen tanári fizetéseit majdnem megkészserezheti. (Az a nagy szegénység, igaz, arra az időre esett, midőn neki is kell vala pár száz forintot a m.-vásárhelyi jogakadémia föntartására, egyházkerületi határozat alapján, fizetnie. .)

Autonomikus kebli vagyon-kezelésünk non plus ultra rendszerét ép ily kitűnő fénybe helyezi nagy-enyedi főtanodánk nem oly régi Csáki-szalma állapota. Tudjuk mindnyájan, szomorú egy tudomás-köpen áll előttünk, hogy a mindig dus-gazdag hirben állott Nagy-Enyed, épen megfordítva, egy szép reggel csak arra ébredt, hogy rendszeres kiadásait már-már nem bírja fedezni. Tett nagyszerű jószág-vásárt, épített remek szőlőket, állított minta-gazdaságot, gyönyörű lucernaást plántált a legszebb tiszta-buzát termő-földbe; szóval, remek példányképét állítá föl annak a gazdának, a ki tőkéjét is gazdasága „jövedelmére“ költi, s családja szükségét lát, mert a tulajdonképi eszköz, a gazdaság, céljá vált; s így a nagy-enyedi főtanoda is örült, ha nagy birtokaira fordított „jövedelmező“ kiadásai után maradt még valamicske a tulajdonképeni célra, a tanításra is. A végén is, maguk a tanárok valának kénytelenek, kezökbe venni a leány-égre jutott vagyon-kezelés, gazdaság, erdőszet, pince-gazdaság vezetését; nagy erőmefeszítéssel hozzá láttak vagyonuk számbavételéhez, birtokuk összejegyzéséhez, embereik személtetéséhez, erdő-járáshoz, tanya-látogatáshoz, bor-lefcjítéshez; — s elvégre, talán legalább a mennyire sejtetni lehet, a tudomány mivelésére hivatott férfiak

beállva gazdáknak, a nagy-enyedi főtanoda tudja, miye van, főlemelheti tanárai fizetését, állíthat egy klasszika-philologiai tan-széket, s gondolkozhatik róla, hogy természettani, vegytani, terményrajzi mostani szegényes gyűjteményeit is majdan kiegészíti.

Nem is tekintve azonban azt az abszurditást, hogy a tanításra hivatott tanárok legyenek kénytelenek ilyen allotriákkal foglalkozni: e tulajdonképeni gazda nélküli gazdálkodás, természetesen, szükségkép csak til-tul sikerrel járhat s ha ehhez még azt a bizonytalanságot vesszük, melylyel egyáltalán a mezei gazdaság — s különösen utóbb alakult klimatikus viszonyaink közt — össze van kötve: alig remélhetjük, hogy ez oldalról az egyházkerület — vagy akár csak maga az illető autonomikus testület — oly számadatokat nyerjen, a melyekre biztos számítással lehessen épen elégre, de nem túlfeszített költségvetést alapítani. Mert itt, látni való, ép oly vóttes könnyelműség a túlhajtott költsékezés, mint a milyen bűnös mulasztás a meglevő erő parlagon hevertetése. Az állam-törvénye sem alaptalanul nyilvánítja köz-vagyonnak a bizonyos éven túl miveletlen hagyott földet.

S lehet, épen a felmutatott két példában nyilatkozó körülmények állták mindaddig útját annak a teljes főtanácsi gyűlés határozatának, mely szerint összes kimutatásba kell vala foglalnunk minden főtanodánk alapvagyont, hogy így a munka-kezdés első tényezőjének: az önismeretnek alapján, elvégre valamihez lehessen kezdeni; — elvégre, mert a talán már feledésbe merült határozatot hozó népes gyűlés már évek előtt erősen meg volt győződve a felől, a mi — létlen tespedésünkből láthatólag — ma is még bizonyítgatásra szorult, hogy középtanodáink állapota tarthatatlan.

E határozat-hozatal előtt már jóval, egyik első, vagy talán épen a legelső tanári értekezleten ugyan már vita-tárgyát képezte schlendrián modoru középtanodáink rákfenéje: a változó-tanítói rendszer. *) Akkor azonban legtekintélyesebb tan-férfiaink ellene

*) Érdekesnek tartjuk, Hunfalvy Pál, elismert tudósunk idevonatkozó nézetét is idejegyezni: „Az evangélikus gymnáziumok bizonyosan szegényebbek (t. i. a Királylágón-túl) a reformátusoknál: rendszeröknél fogva, mégis talán némileg jobbak valának ezeknél. Az evangélikusoknál t. i. rég elenyészett volt az a szokás, hogy a grammatikai osztályokat nem rendes tanítók, hanem öregebb deákok tanítsák, mely szokás a reformátusoknál szinte 1848-ig divatozott. Jól lehet tehát amazoknál talán csak két ember tanította is az első, és második évi grammatistákat, az első, és második évi syntaxistákat: az a két ember, rendes tanító lévén, ha egészen ügyetlen, vagy tobotetlen nem talált lenni, némi tanítói tapasztalást sze-

szóltak az indítványuk, mely véglegesen alkalmazott tanerőkkel kívánta volna középtanodáinkat egészben elláttatni.

Az ellen-argumentum forrása előtt meghajlunk: tanodáink az egyház kebelén nőttek nagyra s a képviseleti alapon szervezkedett „egyház“ semmi veszéllyel nem fenyegetvén az „iskolát;“ sőt inkább, ennek áldásos visszahatását évszázakon át tapasztalván statusunk: nem lehetett csodálkozni, hogy valának, bár rövidlátók, de jóra nézők, a kik a változó tanítóságot, a szegénységünk okán nálunk hiányzó káplánság e surrogatumát, továbbra is főn kívánták tartani. Az iskola szegény volt: „fő“ epithetonát csak ez olcsó hussal tarthatá fen; az egyház szegény volt s mit theologiai fakultása csak megkezdett: testvére, az iskola, saját költségén (s olyan a milyen hasznára) betetőzé neki.

Aligha azonban ma már azok is állanak akkori nézetük mellett, a kik ama tanári értekezleten diadalmas tromffal verték le az állandósított tanítók alkalmazása iránt tett indítványt.

Egyházi viszonyaink, t. i. ma már oda alakultak, hogy a megürülő lelkészi állomások számával harmadrésnyi arányban sem bir az enyedi theologikum seminarium végzett papjelölteket szolgáltatni még akkor sem, ha ide számítjuk a Pestre, mint látszik előszeretettel zarándokló erdélyrészi theologusokat is. Miként fog az egyház gondoskodni, hogy elég lelkészt birjon a maga számára biztosítani: nem ide tartozó kérdés; de, az a tény nyilvánvaló, hogy középtanodáink alsóbb osztálybeli tanerői többé már csak azért sem telhetnek ki a végzett theologusokból, mert évenként 9—12 végzett theologusunk van, változó tanító pedig, táblázatunk szerint, 34 működik jelenleg 7 középtanodánknál, s innen ered aztán az a szem nem látott, fül nem hallott absurdum, hogy 23 felsőbb tanfolyamot végzett mostani változó tanítók mellett, 11 felsőbb tanfolyamot nem végzett tanító (?) is szerepel.

Már csak a numerikus tekintet is tehát teljes

rezvén, alkalmasint nagyobb sikerrel tanított, mint a reformátusoknál négy preceptor, a kik csak ideiglen tanítgatának. A preceptorai ideiglenesség rossz következése még nagyobbodott, a hol rhetorika és poezis osztályai is ilyen változó tanítás „materia vilis“-ei valának. De a philosophiai és a többi felsőbb osztályokban a református intézetek a nagyobb tanítói orónél fogva felül mulhattak az evangélikus intézeteket, s hogy a különbség szembe tűnőbbé nem vált, azt ön legalább a preceptorai rendszernek tulajdonítom, mely a tanulókat nem tudja vala a deákságra érlelni“. (Lásd a „Reform,“ idei 101. számának tárcájában, Hunfalvy Pál „A gymnázium és a görögnyelv“ feliratu cikkeiben.) Sz. B.

lehetőtlenné teszi a változó tanítói rendszer további fentartását. De, hátha hozzávesszük ehhez a ma már oly magasra fokozódott igényeket, melyeket a mai középtanoda tanerői irányában formálunk! Három évi egyetemi tanfolyam; négy éves tanár-képzési tagság; az illető szaktanárok által vezetett semináriumi munkálatok; a negyedik — paedagogiai — szakosztály módszertani, elméleti és gyakorlati előadásai; a tanár-képzés mellett föllállított minta-középtanodában folytatott rendszeres előadások s mindezek koronájául, a legapróbb részletekbe hatoló tanári vizsgálat im, ezek az előzmények, melyeken a mai középtanodai tanárnak át kell hatolnia; s ezekkel szemben, mivel dicsekedhetnek a mi változó tanítóink? Minden tisztelet a dogma, exegézis, praktika theologia és egyháztörténelem enyedi előadói iránt, de csakugyan nem vehetik rossz néven nekünk, ha egyáltalán határozottan, nyakasan és feltétlenül tagadjuk, hogy a theologiai neveltség a mai igények szerinti középtanodai oktató kvalifikációját megadná.

És ne hozzák föl ellenünk itt azt se, hogy a folytonos magántanítókodás, meg az Enyeden állott tanítói vizsgálat megadja a leendő középtanodai tanítónak azt, a mit a theologiai tanfolyam, mint más irányú szakoktatás, meg nem adhat.

Az osztályokon keresztül magok is oly „született” magán- és köztanítók kezei alatt nyomorogva, alig hogy a szakképzett tanárok előadásaira szabadulnak, máris kész privat-tanítókként szerepelnek. Képzeltetni aztán ennek a szereplésnek mind objektív, mind subjektív sikerét! A borbély inas legalább oly fejeken teszi nemes művészetének első kísérletét, a melyekért picula nem jár, de ezek a tanítók saját édes gyermekeinken experimentálnak — már t. i. ha elég meggondolatlan lennék, hogy keze alá adjam gyermekemet. *) És hát mit tehet a tanítói vizsgálat? A vizsgálók jól tudják, hogy mily nyomorult eszközök álltak a procedensek rendelkezésére a kvalifikáció megszerzésére nézve; előttük fekszenek az egyes tanodák jelentései, hogy enynyi és enynyi tanítóra van szükség, mert különben megáll a masina — nós, mit tegyenek? „Felöltözik a könyörületességnek indulatait” (Kol. 3. 12.) kivált, miután a kényszerűség is hajtja őket.

*) Magától érthető, hogy ez nem a tanítók személyére, hanem a rendszerre szól. Magam is nem egy kitűnő tehetségű és derék szorgalmu egyént ismerek változó tanítóink közt. De mi haszna minden tehetségűeknek és szorgalmuknak, ha érvényesítésükre nincs meg a mód?

Im, középtanodai oktatóink nagyobb része ily iskolában fejti ki paedagogiai készségét; sőt harmad részben, mint táblázatunk mutatja, ilyenben sem. Vegyük ehhez, hogy tanodáink, vagyoni állapotukhoz mérve, általában rendes tanáraikat sem bírják állandóan magukhoz csatolni; segéd-tanáraikat pedig, kik ugyanazt a munkát végzik, csak hogy sokkal több heti órán, épen nem tudják megélhető állapotba helyezni; mű-tanítóikat, a hol s a hányan ugyan vannak, koldus-módra honorálják; tan-gyűjteményeiket szűkösen és csak akkor szaporítják, a mennyiben és a mikor épen jut valami rájuk; folyton a tanító személyzet változásával küzdenek, mert rendes tanáraikat az állam, változó tanítóikat — sokszor idő közben is — az egyház vonja el tőlük; egy szóval, minden gondolkozó és hazája, felekezete s a tan-ügy érdekét szívéen hordozó elé azt a problémát vetik föl: mi jár nagyobb veszélylyel, a meglevő rossz tanoda, van pedig a tabula rasa, miután ez esetben az állam kényszerülve lenne, hogy maga pótolja azt, a minek betöltése alúl most a felekezetek u. n. középtanodáinak köpenye alatt kivonhatja magát. T. i. addig, a meddig...

Tudom jól, hogy e „szomorú vallomásokkal” részben önmagam ellen is beszélek. Tudom, hogy a rövidlátók előtt igen gonosz színben tűnhetek föl, midőn — látszólag legalább — önvérem ellen kelek ki; az ellen, a kinek kebelén felnövekedém s szeretetben tápláltatám. Tudom jól, hogy oly egyéneket sérthet leplezetlen beszédem, a kiket őszintén becsülnök s kiknek igen-igen sokat köszönhetek. Tudom, hogy lesznek, kik önző, tulkapó, hatalmaskodási mocskos céljaikra, a szükesüek előtt, legalább talán fegyvert is kovácsolhatnak a mindig fájó igazmondás egy-egy találó nyilából; de tudom, érzem, valom azt is, hogy a dicső anya, kinek sebeit nem a gúny éles, hanem a hálás szeretet gyöngéd kezeivel föltárom itt, mindenek előtt és felett az igazság keresésére és bátor kimondására nevelte s bocsátá el fiait, — és él bennem a rendületlen, erős hit, hogy tápláló édes anyám, egyházam, megelégedéssel veszi törekvésemet, midőn föltárom előbb a való tényállást, hogy világosan ismerve fájó sebeit, az orvosszerekről gondoskodhassék, bár a tizenkettedik órában.

Az én szerény meggyőződéseim szerint, négy expedienst gondolható. Talán enged nekem az olvasó és szerkesztő még egy cikknyi időt és tért, hogy ezekre nézve is elmondhassak egy-némelyeket.

Fröbel elvei a nép-iskolákban.

Első cikk: a betű-ismertetés.

Fröbel neve nevelészeti irodalmunk terén többé nem ismeretlen. Szaklapjaink s ezek közt különösen e közlöny két év óta számos cikket közölt Fröbel nevelési elvei s ezek gyakorlati alkalmazásáról; ezen rendszerhez vezér-könyvünk is van már; míg más oldalról, fölolvadások tartása, a Fröbel-féle eszközök elárúsítására szolgáló raktár szervezése, gyermek-kertek létesítése s a gyermek-kerti fejlesztés módnak kisdedóvó-intézetekben meghonosítása által igyekeztek a Fröbel rendszer ma már nem csekély számú hívei nagy mesterük elveinek hazánkban is érvényt szerezni.

Azokban, mindaz mi e tárgyban eddig magyar nyelven iratott s elmondott, legnagyobb részben az iskolai oktatásra még meg nem ért kisdedek fejlesztésére vonatkozik s így túlmérvben a szülők s ezeket helyettesítő óvoda-vezérlők s gyermek-kerti nevelők részére szolgál utasításul; s ez rendén volt így. Minden munka állandósága az alap minőségétől függ; ez állítás különösen érvényre jut s nagy figyelmet érdemel a nevelésnél, miért is Fröbel az ő természet-szerű nevelési rendszere gyakorlati keresztül vitelét tulsúlyyal a kisded gyermekek fejlesztéséhez viszonyítja, s oly nagy figyelmet szentel a kisdedek mikinti nevelésének meghatározására, minőt a neveléstani írők egyikénél sem tapasztalunk, még Pestalozzit sem véve ki.

Csak is Fröbel nagy becsű intenciói értelmében jártak tehát el azok, kik hazánkban e nevelési rendszer ismertetésével foglalkoztak, midőn mindenek előtt Fröbelnek a kisdedek nevelésére vonatkozó elveit állíták előtérbe. Azon tárgyilagosság azonban, melylyel a családi körben, óvodákban s gyermek-kertekben meghonosítandó fejlesztő rendszer ismertelve lön, többeknél, úgy látszik, azon téves nézet fölmerülésére szolgált okul, mintha Fröbel fejlesztő rendszere kizárólag a kisdedek nevelésére, tehát a családi körre, az ezt helyettesítő óvodákra és gyermek-kertekre szorítkoznék; mintha tehát Fröbel teljesen meg lenne elégedve az iskolai oktatással, úgy a mint az van, s e részben semmi nemű reformokat nem igényelt.

E nézet felette téves. Fröbel épp úgy, mint Pestalozzi s határozottabban mint Fichte, vagy Herbart, a nevelésnek nem csupán egyes szakai, hanem az egész nevelésre nézve nagy reformátorként lépett föl. A bölcsőnél kezdetét vevő s a férfikorig terjedő özszes nevelés minden szakát az általa fölállított alaptételek szerint kívánja intézni, a gyermek-kertektől föl a fensőbb tan-intézetekig minőenüttl reformokat óhajt, s a mily határozottsággal kel ki az anyák által gyakorolt elpuhitó tevéketlenségre készítő elbánás ellen, épp oly erélylyel támadja meg az iskolai oktatás természet-ellenességét, mely a gyermeket szenvedőleges állás elfogadására készíti a helyett, hogy a benne rejlő cselekvési s alkotás-vágyat tenné az oktatás sikeres eszközzé s a gyermeket minden nemű tehetségei öntudatos és együttes használatára képesítné.

Fröbel rendszere tehát felöleli a számos szakokra oszló egész nevelést, következésképp ennek egyik ágazatát

a népiskolai oktatást is. Fröbel nem csak gyermek-kertekről, hanem ifjak kertjéről is beszél, nem csak a családi tűzhelynél s az óvodákban, hanem az iskolákban is alkalmaztatni óhajtja fejlesztő eszközeit; szóval, ő az emberi mivélődés eszközlését egészen új alapokra fekteti, mikint ez egyik jeles követője Rösche Hermann által megírt „Fridrich Fröbels entwickelnd-erziehende Menschenbildung“ című könyvben *) bőven körvonalozva van.

Ez okból azoknak, kik Fröbel nevelési elveit meghonosítani óhajtják, nem szabad, az eddigi kezdeményezésnél megállapodniok; hanem most már, miután a kisdedek fejlesztésére vonatkozó elvek eléggé ismeretesek: ezen elveknek különösen a népiskolai oktatás körében mikint alkalmazását is megismertetés és megvitatás tárgyává kell tenni anynyival inkább, mert a már mind inkább szaporodó gyermek-kertek s Fröbel rendszerét meghonosított óvodák eljárásának is csak az esetben leend maradandó becse, ha a nép-iskola az ezen intézetekben lerakott alapokon épít tovább.

E cikk igénytelen írója reményli, hogy Fröbel rendszerének a népiskolákban meghonosítását tárgyazó gyakorlati cikkei hazai nép-tanítóink s a tanügy-barátok által kellő méltatásra érdemesítettnek.

Azokban, mielőtt föladatam megoldásához kezdenék, mindenek előtt meg kell jegyeznem, hogy akkor, midőn Fröbel rendszerének a nép-iskolai oktatás keretébe ékeléséről óhajtok szólni, a gyakorlati utmutatás terén igen parlag mezőről kell a kalászatokat özszeböngészniem. Egy ember-élet határai szűkre vannak szabva, s a nagyra törő szellem akaratának korlátokat szab a tér és idő. Így Fröbelnél is, ki roppant munkássága mellett sem volt képes, nevelés-rendszereát akkint kidolgozva, hagyni át az utókorra, hogy az a nevelés minden szakára nézve gyakorlati utasításokkal szolgálhatna. Ritka buzgalommal, óriási kitartással s mikint ez azokkal, kik lelkesültek eszméikért, többnyire történik, nagy szó-bőséggel tárgyalta ő azon elveket, melyekre rendszerét alapítá, sőt ezen elvek gyakorlati alkalmazását is igyekezett föltüntetni, de itt a tér és idő korlátai csak is a kisdedek fejlesztése körében alkalmazandó eszközök meghatározására szoríták őt, s kénytelen vala rendszerének a nép-iskolákra, általában a nevelés felsőbb szakaira vonatkozó praktikuma kidolgozását utódainak engedni át. Ám, az utódok közt kétség kívül akadtak többen, kik a tovább kalauzolásra vállalkoztak, hanem ezeknek előbb a Fröbel által emelt épület megerősítésével kelle foglalkozniok. annak betetőzése még mindig munkás kezekre vár.

Nincs tehát a külföldi Fröbel irodalom termékei körében sem oly mű, mely Fröbel rendszerének a nép-iskolákban gyakorlati alkalmazására szolgálna utasítással; egyes röpiratok, hírlapi cikkek, Köbler, Marenhaler-Bülów, Goldammer s még néhány írónak a gyermek-kertekre vonatkozó műveiben a nép-iskolákat is érdeklőleg foglalt rövidke utasítások: mindaz, mi e téren segélyünkre áll, s bár Fröbel tisztán körvonalozott, a természet törvényein nyug-

*) Hamburg 1862 Hoffman és Lampe-nál.

vó és így határozott elvei mintegy önmaguk jelölik ki a gyakorlati alkalmazás módjait, még is az eszközök s azok mily mérvben alkalmazására nézve, eltérő nézetek merülhetnek föl. Mindezt egy részt azon okból láttam szükségesnek megemlíteni, hogy cikk-sorozatomban lézagosságát némileg kimentsem; más részt pedig, hogy figyelmessé tegyem a Fröbel-ügy barátait eltérő nézeteik nyilvánítására; szorosán Fröbel elveit tartám szem előtt, de ezek gyakorlati alkalmazására vonatkozó nézeteimet nem tartom szentírásnak.

Célom, sorba venni a népiskolai oktatás minden egyes tan-tárgyát; kijelölve mindeniknél azon eszközöket és módokat, melyek által Fröbel fejlesztő rendszere, vagy is a gyermekek tevékenységi s alkotás vágyára fektetett cselekvényes fejlesztés népiskolai oktatásunk körében érvényre juttathatik, s mivel a népiskolai tan-tárgyak alpháját körül-belől az írás és olvasás tanítása, helyesebben az írva-olvasás képezi, legelőbb is ezen tan-tárgynak Fröbel rendszere szellemében való oktatásáról óhajtok szólni.

Népiskoláink oktatási rendszere — dicsérettel legyen említve — napról-napra mindinkább megközelíti Fröbel azon alapelvét, mely szerint a gyermek ne csak hallja és lássa azt, mit megtanulnia kell, hanem külérzékeinek lehetőleg mindannyiát igénybe véve, igyekeznek a megismerendő tárgy minden tulajdonságait észrevenni; valamint jeleit látjuk azon törekvésnek is, mely szerint a gyermek öntevékenysége igénybe vételével nem csak a szellem, hanem ezzel együttesen a test is foglalkozást találván, a gyermek cselekvés-vágya tétetik az oktatás eszközéül.

Igy látjuk, például, hogy a képzelgetés helyébe a szemléltetés lépett, mely ismét az érzékeltetésnek engedett tért s ma már, teszem föl, a terményrajzi ismertetés módszerét nem elégszik meg azzal, hogy a gyermekek a természeti tárgyakat képeken szemléljék, hanem követeli: hogy rovar-, növény-ásvány-gyűjteményeket ön maguk szerezzenek be s a megismerendő tárgyat ne csak nézzék, hanem tapintsák, esetleg, izleljék és szagolják. Az írás és olvasás tanításánál az oktatásnak a gyermek cselekvési ösztönére, való helyezése tekintetében ez elv még erősebben domborul ki, midőn a gyermek a helyett, hogy csupán nézné a betűket, azokat mindjárt az első fölmutatás alkalmával után formálni, leírni, tehát megalkotni képesítettik.

Az e részben való előhaladás — történet legyen az Fröbel elveinek figyelembe vételével, vagy a nélkül — kétségtelenül igazolja, hogy a neveléssel foglalkozók mindinkább kezdik fölismerni a gyermek valódi természetét s ezen természet-szerű elvnek, hogy a gyermek legkisebb korától kezdve cselekvésre, alkotásra hivatott lény, tehát a nevelés körében számára nem passiv — elfogadó, hanem aktív — ténykedő szerep jelölendő ki: mindinkább meghódolnak.

Dacára annak, hogy ezen mondhatni óriási haladás alig két évtized vívmánya: Fröbel követői nem elégedhetnek meg annyival s a népiskolai oktatás jelen állapotát még korántsem tekinthetik a természet-szerűség minden követelményeivel egyezőnek, s nem főképp azért, mert

az oktatásban mind e mai napig kevés figyelmet fordít azon fokozatosság megállapítására, mely a gyermeknél korához képest a fogalom-szerzés tekintetében fenn áll. Hogy e homályos állítást példával illusztráljam — rávitelesen az épen kérdésben levő tárgyra, az írva-olvasásra — ama hibát kell fölemlítenem, hogy a gyermek elé mindjárt kezdetben a csupán látás által érzékelhető, tehát tapintás által észre nem vehető, testtel nem bírható, helyesebben, egy kép állíttatik, holott a gyermek előbb csak is azon tárgyakról képes tiszta fogalmatszerzést, melyet megtapinthat, esetleg szétdarabolhat, a benne élő tudvány által ösztönözve, megvizsgálhat: tehát a mi megfogható, szétdarabolható, vagy is a mi testtel bír.

Szabó Endre.

(Folyt. következik.)

Az igazgató-tanács üléseiből.

Kolozsvárt, március 30-án, 1873.

Elnök gr. Mikó Imre ő exja. Jelen voltak főt. Nagy Péter püspök, Iuce Mihály, Szabó Ádám. és Bodor Antal h. titkár.

I. Az államsegély kiosztási bizottság benyújtja az 1872-ik évi segély-kiosztása iránt véleményét. A bizottság véleménye némi módosítással elfogadtatik, mely szerint az 1872-ik évi államsegély a következőleg osztatott ki az egyházközségek és egyházi személyek között a m:

I. V. hunyad-zarándi egyházmegye: Óralya-Boldogfalva elégett épületei helyre állítására; Szijj Elek rákosdi tanító

II. Gy.-fehérvári egyh. megye: Gruzda Domokos tövisi lelkész, Székely László tövisi tanító.

III. N.-enyedi egyházmegye: Sz. Ujfalu, templom igazításra

IV. Kolos-kalotai egyházmegye: Farnos, Léta, Veros Kálmán, dámosi félfizetéses lelkész, Domján János, kajántói lelkész, Balázs István, járai lelkész, Mátyás György, egeresi lelkész, Jakab György, elaggott tanító, Dévai Mihály, bábonyi levita, Dézsi Lőrinc, ketesdi tanító, Dézsi Domokos, farnosi, tanító.

V. Szilágy-szolnoki egyh. megye: Szödemezer templom igazításra; sülelmed-cikói lelkész, míg az államsegély jár; sülelmed-cikói tanító; Pataki Károly, sz.-udvarhelyi lelkész

VI. Deési egyh. megye: Bánthó Mihály, esztényi lelkész, Rigó György, csomafái lelkész, Varga János, némai nyug. lelkész, Farkas Sámuel, némai tanító, Pénteki Károly, szelecskői tanító, Nagy György, választói tanító.

VII. Széki egyh. megye: Kis-Iklód, Tacs, apánagyfalusi lelkész, míg az állam segélyez, Török Károly, kis-iklódai tanító, Mózes József, somkeréki tanító.

VIII. N.-Sajói káptalanból kérvény nem adott be.

IX. Görgényi egyh. megye: komlói segéd pap, míg az állam-segély tart; görgényi pap, míg a kamara, a megvont kegyuri javadalmat megadná, és a mester, ugyanazon feltétel alatt; Garda Márton, míg egészsége helyre áll,

M.-Jára, Tancs, Sipós József, kis-ilyei tanító, Abafája, Erdő-Szengyel.

X. Marosi egyh.megye; Luka-Ilenfalva, Harcó, Csik-falva, Bójtó Miklós h.-bodoni lelkész, Nagy Ferenc, h.-bodoni tanító, Jedd.

XI. Küküllői egyh.megye: Harangláb, Désfalva, Ujvári János, n.-almási lelkész, Ujvárosi Sándor, m.-bodoni tanító, Goc Zsigmond, herepei lelkész.

XII. Szobeni egyh.megye: Bénye, Ágoston Mózes, balázsfalvi lelkész, míg az állam segélyez, Lukács Ferenc, mihályfalvi lelkész, Muzsnai József, mihályfalvi tanító, Horváth Miklós, vizaknai leány-tanító.

XIII. Udvarhelyszéki egyh.megye: Bethfalva, Telekfalva, égés által szenvedett károk pótlására, Sándor Gergely, bözödi lelkész, Kállai István, dobófalvi lelkész, Székely István bözödi tanító. Bencédi János, orcfalvi lelkész.

XIV. Erdővidéki egy.megye: Nagyajta, Bardoc — templom építésre, Bibarcfalva.

XV. Sepsii egyh.megye: Bodolai egyház adósság törlesztésre, Álbó András, kisborosnyói lelkész, Kelemen Ferenc, s.-szentkirályi tanító.

XVI. Orbai egyh.megye: Páva — leánytanító fizetésre, míg az állam segít, Zajzon András, nyugalmazott lelkész, Tamó Károly, kovásznai tanító, Perdi Mihály, szőrcsei tanító, Molnár Dani, tamásfalvi tanító, Kovászna, leánytanítói fizetés megalapításra, míg az állam segélyez.

XVII. Kézdi egyh.megye: Lécfalva, templom építésre, Márkusfalva, templ. építésre, Pál József, bitai tanító.

XVIII. Sepsiszentgyörgyi iskola, iskolaház építésre.

2. Ugyanezen bizottság beadja az 1870 és 1871-ik évi kiosztott államsegélyek hováfordításáról bejött jelentésekre vonatkozó véleményét. A bizottság véleménye elfogadtatik, mely szerint, a ki nem elégitő jelentések kiegészítése és a hiányzó jelentések felterjesztése esperes a. n. k. szoros kötelességökké tóttetik.

3. A rákosdi egyházközség és rákosdi kántor-tanító Szijj Elek az 1872-ik évi államsegélyből részletetésért folyamodnak. Az egyházközség a folyó évi államsegélyre előjegyeztetik; Szijj Elek 50 frt segélyben részletetik.

4. A zabolai és szőrcsei községek jelentik, hogy másodszor megintett felekezeti iskolájukat a törvény kívánalmának megfelelőleg fentartani képesek nem lévén, készeknek nyilatkoznak községi iskola felállítására; utasittatik esperes aa. hogy e községek kérvényét az egyh. megyei közgyűlés útján terjeszse fel.

5. A Vajda-Szt.-Iván-község határ-tagosításnál az egyh. község képviselőjével egyh. megyei úlnök t. Tolvaj Ferenc bizatik meg.

6. A körtefáji egyh. község felterjeszti megerősítés végett a gr. Lázár Imre urral kötött csereszerződvényét — megerősittetik.

7. A bidalmási egyh. község kéri, hogy a templom építéséhez kiutalandó kárpótlási öszszetek számadó gondnok t. Császár Sámuel kezéhez adassanak ki. A kérésnek hely adatott.

8. A szászvárosi tanoda előjárósága jelenti, hogy a városon kiütött rousoló-toroklob miatt a tanulói ifjuság husvét utáni szeredáig szétboasztott. Tudomásul vétetik és a ragály megszüntéig a szükséges ovatosságra hivatik fel.

9. Páll Sándor, erd. tanker. főgazgató tudatja, hogy a kultusminister leirata folytán, Abraham Béla, 6-ik osztályos ev. ref. főtanodai tanuló a 60 frt évi kincstári ösztöndíjban a f. tanodai évben is részletetik. A kolozsvári f. tanodai előjáróság értesittetik.

10. A jövő évi államsegélyből való részesedhetésért folyamodók, kérvényeiket folyó évi nov. 30-ig tartoznak benyujtani a maga rendes útján.

— Ezekon kívül előadatott még 16 ügydarab. —

Bodor Antal.

TÁRCA.

M á t é, XXVIII. 19.

(Folytatás.)

Következő pontokban foglalható egybe eddigi vizsgálódásunk:

1) A keresztséget nem Jézus szerezte, hanem a zsidó mosakodások mintája nyomán vették föl az első keresztyének, mint jelképes cselekvényt, mely által a zsidók és pogányok beavatása történt.

2) Az apostoli korban csak azon zsidók s pogányok kereszttelkedtek meg, kik a ker. egyházba átléptek, míg a keresztyén-szülők gyermekei, már mint olyanok, tagjai voltak a községnek és sem születésükkor, sem felnőt korukban nem kereszttelkedtek meg.

3) Az vizkeresztségnak, mint külső ünnepélynek, csak jelképes és másod-rangu bece volt Pál előtt, ki az igaz keresztséget a szellemi keresztségbe helyezte.

4) A jeruzsálemi zsidó keresztyén községben, valamint

a Pál által alapított pogány keresztyény egyházakban is a „Krisztus vallására“ történt a kereszttelés. Semmi nyoma annak, hogy akár a kereszttelő, akár a kereszttelt bizonyos állandó formulát mondott volna el.

5) Pál levelei s az új szöv. legrégibb történelmi okmányaiiban nem fordul elő: „az atyának sat. nevére“ való kereszttelés. Ugy látszik, hogy e formula az apostoli korban ismeretlen volt. Még az új szövetség későbbi irataiban sem találjuk semmi nyomát.

6) Máté 28: 19 verse, mely szerint Jézus apostolait a pogány-világ megtérítésével is megbizta volna, a máttéi evángelium későbbi toldalékjaihoz tartozik, s a zsidó-keresztyén universalizmus szellemében van írva. Célja valószínűleg az, hogy a pogány-térítést a Jézus által választott apostolokra ruházza át Pál apostolról, kinek ezen érdemét maguk az apostolok is elismerték (Gal 2: 6.)

7) Máté 28 19 versének szavai nem Jézustól erednek, hanem nagy valószínűséggel azután álltak elő, miután

a logrógiabb keresztyén hitvallás: „Jézus a Krisztus“ szélesebb kiterjedést nyert tán Apok 3: 12 verse nyomán.

8) E szavak: „az atyának sat. nevére“ nem vehetők formulának, melyet keresztelezskor okvetlenül el kell mondanunk, hanem egyszerűen csak azt fejezik ki, a mire a keresztség kötelez.

9) Ama szavakban nincs befoglalva a három egy isten elismerése, sem a Jézus olőléte, istonségről szóló tan, hanem istennek, mint atyának, Jézusnak, mint messiásnak s a községben élő szellemnek, mint sz.-léleknek hívése.

10) Valószínű az, hogy e szavakat Justinus korában, tehát a második század közepe után, formula gyanánt használták, habár nem is betűről-betűre úgy, mint azok Máténál előjönnek.

11) Tertullianus említi e formula használatát az általa ismert egyházakban, azonban, az „egyház“-ról szóló cikket is fölhozta.

12) A kath. egyház, Tertullianus és Augustinus nyomán, ama formulát a keresztség lényegéhez számította, habár ennek híres egyházi férfiak, sőt pápák (Zakariás) is ellene szóltak, s habár mi nehézséget sem görđitött a keresztség érvényes volta ellen az, ha a rómainól eltérő görög formula kíséretében történt is meg. A római egyház nagy dogmaticusa, Bellármínus szerint, e gyakorlat szükséges volta nem Jézuson, hanem az egyház tekintélyén, és hagyományán alapul.

13) A reformátorok egy hangulag kinyilvánítják, hogy Jézus semmi nemű formulát nem rendelt, s hogy annak használatától nem függ a keresztség érvényes volta.

14) A protestánsok symb. könyvei e kérdést nem érintik.

15) Az egyházi dogmatikusok közt csak egyesek voltak, kik a formula kimondását a keresztség alakjához számították, míg a nagyobb rész e vélemény ellen volt. Scholasticusok, cartesianusok, lutheránusok, reformátusok, contraremonstránsok, remonstránsok, vetiánusok, coctejánusok, szóval: a lehető legeltérőbb irányok theologsainak nagy része ellene volt azon véleménynek, mintha Jézus e szavakat formulaként hagyta volna hűveinek hátra s mintha azok kimondásában állana a keresztség lényege és érvényes volta.

Ezek után megfelel Scholten a „confessionális egylet“ sérelmeire pontonként s kimutatja, hogy azokat nem igazolja sem az exegesis, sem a történelem, sem a reformátorok, sem a symbolikus iratok általán, sem pedig a német-alföldi szynodális határozatok. Kiemeli azt, hogy mind ezek dacára, jogában áll az egyháznak úgy a keresztséget, mint a kérdéses szavak formularis használatát elrendelni, a mely esetben az egyház szolgálainak ahhoz kell szabniok magokat. Továbbá omliti azt is, hogy azon szavak használatára nézve, nem csak a tanító személyes véleménye, hanem a szűlők akarata is tekintetbe jő s hogy helyes grammatika-historiai magyarázat mellett azok tartalmában senkinek lelkiismerete meg nem botránkozhatik s végül, hogy folytonos használatukat igazolja általános voltuk, melynél fogva azok az ősz-

szes keresztyénséget egybekötő zászló gyanánt tűnnek föl.

IV. A formula beése.

Ha Máté 28: 19 szavai sem az exegesis, sem a jelesebb ref. tekintélyek ítélete szerint nem tarthatók Jézus által megszabott formulának, melynek használatától függ a keresztség érvényes volta; s ha ennek dacára is, el kell mondanunk a ref. egyház liturgiális gyakorlatából folyólag: akkor méltán támadhat azon kérdés, ha fönne kell-e továbbra is tartanunk e gyakorlatot, avagy tán jobb lesz liturgiánk e pontján változtatni? E kérdés megfőjtése attól függ, hogy minő becsét tulajdonitnak a keresztyének e szavaknak.

A mint láttuk fölebb, három főpont van formulában.

1) Az első pont: isten-vallása, atya nevéen. Kétséget nem szenved az, hogy az istennek-vallása ily minőségben a ker. hitvallás lényegéhez tartozik. Maga Jézus tanította tanítványait e könyörgésre: „atyánk“ ő akarta azt, hogy „e név megszenteltessék.“ (Mát. 6: 9.) Istennek ezen képzete új volt s azt mondhatjuk, hogy ismerve Jézus tanának istenről. Izráel látnokainak egyike: használta ugyan e nevet (Jes. 63: 16) azonban maga a nép még nem ismerte az atya nevet, vagy legalább nem a maga teljes jelentőségében.

Izráel előtt isten a legfőbb törvényhozó és bíró volt és maradt, ki jutalmaz és büntet, s ki bűnöket nem bocsát meg csak is azon föltétel alatt, ha megsértett méltósága és szentségének elég van téve az áldozatok vére által. Az igaz, hogy Izráel „isten gyermeke“ volt, csak hogy a törvény gyámsága alatt állt, mint kiskorú s nem volt tudata azon viszonyról, melyben atyjával állt rab-szolgához hasonlólag. Izráelben a törvény áthágója apaphoz fordult, hogy bűnei megbocsátásáért szószóló legyen istennél.

Ellenben, Jézus szerint, így szól a bűnös „főlkelek s megyek atyámhoz.“ A gyermek és apa közti viszony, egyenes közöledhetés és benső kapcsolat. Jézus megjelenésével ketté szakadt a függöny, mely istent „a szentek-szentjében“ eltakará a nép elől. Ha sok keresztyén, Izráel módjára, még azon véleményben van, hogy istennél szószólóra van szükség, kit Mária s az elhalt szentek, avagy egyedül Jézusban vélnek föllelni akkor feledi azt, hogy Jézus így szól a negyedik evangéliumban: „nem mondom azt, hogy érettetek kérni fogom az atyát, mert hiszen, maga az atya szeret titeket.“ Jézusnál nincs szó áldozatról, közbenjárásról. Az elveszett fiu apja megbocsát a visszatérőnek minden szószólás és ajándék nélkül. A keresztyén imádjá az istent atya gyanánt, de nem mintha Jézus közbenjárása által lett volna azzá, hanem azért, mert isten neve „atya,“ mert lényege szeretet s mert istennek lehetlen, nem szeretnie.

Isten atya. Szeretete előzékeny. Az apa ama hasonlatban nem vár, míg az elveszett fiu bűnét megvallja s megbánja, hanem benső megindulással siet elébe, midőn távolról meglátja, nyakába borul s megcsokolja. Isten szeretete olyan, mint ama nyájőré, ki az oltóvedt juhót főlkeresi, az akolba viszi, s nem pihen, míg meg nem lelto.

Isten atya. Izráel előtt isten, szövetség-isten volt. Sok keresztyén előtt még ma is csak keveseknek

atyja isten, csak azoknak, kik magokat az ur kiválasztott népének, az igaz Izráelnek nevezik. Izráel meggyőződése szerint, a pogány csak úgy nyerhetett üdvöt, ha az saját törzsének oltóága lett.

Sok keresztény még mai nap is csak egyháza szűk falai közt véli föllehetőnek az idvességet; a „világtalan“ pogányban mi jót sem lát s erényeit „csillogó bűnöknek“ tartja.

Jézus istent mindnyájunk atyjának nevezi, a pogányban és samaritanusban is fölismeri isten gyermekeit: méltatja bennök a jót s alkalom adtán mintául állítja föl a zsidó előtt. Isten atya, mert napját mindenekre fölhozza, jókra és gonoszokra serőtd mind az igazaknak, mind a hamisaknak. Mint ilyen, a szeretet eszményképe, melyet csak úgy közelít meg az ember, ha szereti nem csak azt, ki őt viszont szereti, nem csak polgár, és hit-társát, hanem mindeneket.

Isten atya. Nem csak azért, mivel mint a menyuy és föld ura gondot visel az emberi életre s ellátja mindennapi kenyérrrel; hanem főleg azért, mivel az embereket erkölcsi tökélyre vezérli. Ezen atyára mutat erkölcsi természetünk, a nyomornak érzete, mely a büntől elválhatlan s mely azonnal a jobbra serkent, mihelyt az erkölcsi öntudat fölébresszt; erre utal azon tapantálás, hogy az elesett bűnös sincs kizárva szeretetéből; valamint azon erkölcsi hatalom is, mely az emberiség vezér-férfiában nyilvánul, s mely a gonoszok gátja dacára küzdés és szenvedéssel segíti győzelemre a jót. Fölszöges volna-e erre emlékeztetni az embereket korunkban, melyben annyian osztják azon balvéleményt, mintha isten nem „saját nevéért“ szeretne, hanem az áldozatok s közbenjárás folytán?

Keresztes József.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A „prot. egyh. és isk. lap“-ban élénken polemizálnak ez idő szerint a légációk eltörlése ellen, vagy mellett. Lapunk már megelőzte a szóváltást, s egyszersmind állást is foglalt, midőn a légáciokat eltörlendőeknek véleményezte. Hanem, érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy Mitrovics Gyula — sárospataki tanár — ugyan e véleményen levén, a következő indítványt teszi: „tegyük egy naposá innepeinket, a második naphól úgy is csak kevés a lélek s Jézus a farizeusi jellemvonások közé sorozta a hosszu könyörgést! Tehát“ Magyarországon még a második nap eltörlésére is gondolnak; hátha azt tudnák, hogy nálunk pláne három naphól állanak az úgy nevezett sátoros ünnepek. Ez már csakugyan sok a — jóbúl. Mi régen beszéljük, hogy legalább a harmadik napot töröljük el; de persze, nem szól senki, nem tesz senki semmit, csak dühösködünk, tápláljuk a tüzet a hamu alatt, gyűlölködünk s marad minden a régi schlendriánál. Mire valók az esperesek, az egyházmegyei közgyűlések, s az egyes „szép lelkek“ ott a vidéken, ha nem arra, hogy sürgessék azt, a mit el lehet érni igen könnyen, ha akarják. Fölrátokat a közgyűléshez, s tettünk legalább egy lépést előre e téren is. De, a néma gyermeknek anyja sem érti szavát!

= Jótékony iskola-látogató. A nép-nevelés iránti érdekelttségnek kell elismernünk azon örvendetes jelleget, midőn szemtanui valánk a közelebbi napokban, midőn Szentkereszti Stephánie bárónő, a kelemen-telki ev. ref. iskolát nem csak magas látogatásával szerencsésítette, hanem jótékonyágát is érvényosította azon eljárásban, miszerint az iskolás leány-gyermekeket, kik a helybeli iskola-tanítónő

vezérlete alatt, női-munkák gyakorlására is versenyre keltek, pénzzel, és ruhanemükkel kegyeskedett megajándékozni. Ezen eljárás azon meggyőződésre vezet, hogy a női kegyetes kezek nagyon is képesek azon ut egyengetésére, melyen biztonosan közeleghet a nép-nevelés országa. Adjon isten ilyen látogatót iskoláinknak!

= Köszönet nyilvánítás. Kedves kötelességemnek tartom, azon adakozók neveit megemlíteni, kik a magyarói és disznajói ev. ref. iskola mindkét nemű növendekének vizsgálatuk letétele alkalmával értelmes feleletükért és kitűnő szépírásukért a következő összeget ajándékoztak Kádár Pál, szolgabíró ur, 8 frt; Albert János, lelkes ur mintegy 5 frtra minő igen hasznos könyvet; Csiki Lajos, körjegyző ur, 1 frt. A nevelés szent ügye iránt lelkesedni és áldozni tudó férfiak fogadják a növendékek háliját, forró köszönetét. Holt-Maros, április 10, 1873 Bóka György körfelügyelő.

= A porosz királyság középtanodái 1872-ben. A gimnáziumok száma 209 volt; ezeken működött: 2268 rendes, 270 segéd-, 389 műszaki, 132 hittanár, 165 próbaéves és 202 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma volt 60,745 és az elő-osztályokban 8208. A progymnáziumok száma 32 volt; ezeken működött: 161 rendes, 42 segéd-, 29 műszaki, 32 hittanár és 10 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma volt 3696 és az előkészítő osztályokban 347. Első-rendű reáliskola volt 77 ezekben volt 809 rendes, 107 segéd-, 153 műszaki, 54 hittanár, 61 próbaéves és 95 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma volt 24,323, az előkészítő osztályokban 3984. A második-rendű reáliskolákban — ilyen volt 15, működött 146 rendes, 32 segéd-, 41 műszaki, 6 hittanár, 7 próbaéves és 28 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma volt 4029 és 1334 az előkészítő osztályokban. A felsőbb polgári tanodákban, ilyen volt 67, működött 361 rendes, 52 segéd-, 68 műszaki, 31 hittanár, 2 próbaéves és 68 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma 8841 és 2633 az előkészítő osztályokban. A nem teljes felsőbb polgári tanodákban, összesen 14, volt 55 rendes, 14 segéd-, 16 műszaki, 5 hittanár és 6 előkészítő osztály-tanár. A tanulók száma volt 1344 és 418 az előkészítő osztályokban.

KÖRÖZTETNEK.

379 — 1873.

Marosi egyházmegyénkben a következő ürességben levő állomások

- 1) Ny-szent-benedeki iskola-tanítói állomás; fizetése 250 frt. o. é.
 - 2) Göcsi iskola-tanítói állomás; fizetése 160 frt. o. é.
 - 3) Májai iskola-tanítói állomás; fizetés 130 frt. o. é.
 - 4) Tompai iskola-tanítói állomás; fizetés 80 frt. o. é.
 - 5) Kendői iskola-tanítói állomás; fizetés 30 frt. o. é.
- Pályázati határnap mindenik állomásra nézve május vége. A folyamodványok marosi esperes, t. t. Péterfi József aa.-hoz M.-Vásárhelyre küldendők.

Kolozsvártt, április 10, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

380 — 1873.

Szebeni egyházmegyénkben a hárli második-osztályu lelkeszi állomás. Papi lakja új, csinos nagy kerttel és gazdasági épületekkel. A közel jövőben megtörténendő tagosítással a lelkesz egy tagban 50—60 első-osztályu szántót fog nyerni.

Pályázati határnap május vége.

A folyamodványok szebeni egyházmegyei esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvártt, április 11, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 24, 1873.

121—17. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmertve** küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Szomorú vallomások.

(Utolsó közlemény.)

Miután talán alaposan föltehető, hogy főtanodáink a lehető legnagyobb jövedelmet huzzák — az adott körülményekhez képest — vagyonukból; s miután föl azt is, hogy bevett jövedelmeiket mind és a legegészyesebben fordítják a tan-célokra: a fönebbiekben tarthatlanokként feltüntetett állapotok, iskoláink jelenlegi anyagi erejével, sehogy sem orvosolhatók.

Égből szálló csodát hiában várnánk s épen azért, minél erősebb meggyőződésünk, hogy hazánk jövője az erőteljes középosztály megteremtésétől függ; hogy az erőteljes középosztály kifejlődésének alap-föltétele a tökély magas fokára emelt középtanoda; s hogy így felekezetünknek visszautasíthatlan szent kötelessége, hogy középtanodáit regenerálja: annál inkább kell keresnünk és vizsgálnunk, mikint emelkedhetünk ki mai nyomoruságos állapotainkból?

Szerény meggyőződésünk szerint, itt négy me- nekvésí ut képzelhető. a) Apelláció a hivek zsebéhez. b) Most meglevő középtanodáink redukcíója; egyiknek-másiknak kevesebb osztályu, eshetőleg más (reál) irányu intézetté való átalakítása. c) Felekezeti autonomiánk egy részéről való lemondás; a menyinyiben, szerződésre lehetne lépni az állammal az iránt, hogy egyik-másik középtanodánk nem elégséges vagyonát az által szaporítsa, hogy a szükséghez mérve, néhány tanári szék terhét ő hordozza; azért cserében, természetesen, ő nevezvén ki az illető tanárokat; sőt arányos mértékben, befolyást is gyakorolván az intézet belügyeire is. d) Végre, negyedszer, az egyszer már torkomra forrt, vagyon-kommaszszáció utja.

Vesztégessünk-e sok szót az első expediensre? A nemes ősök, valódi patronusok, nagy lelkű alapítók — egykor általános — ideje, fájdalom, ma már nincs többé. Csak mintegy elvétve, s mondhatni, kivétel-képen tűnik föl egy-egy gr. Kún, vagy Teleki, a dicső elődök méltó utódainként az általános uralkodó közöny

sivár mezején. Sőt még némely erkölcsi testületünket is megszállta a mai kor szelleme. Im, a haza elnyomatásának éveiben magyar lelkesedéssel kezdék egyházmegyéink főtanodáinkat segélyezni; nem papjaikat, vagy kántoraikat, hanem papi és kántori állomásaikat kötelezték, hogy az illető jövedelemmel arányban, bizonyos — felettébb csekély — öszszeggel segítsék a közel-fekvő főtanodát megsokasodott terheinek hordozásában. E terhek nem hogy apadtak volna azóta, sőt inkább sokszorozódtak; a főiskolák vagyona nem, vagy legalább aránytalanul csekély mértékben szaporodott; az egyházi személyek ép oly mértékben élvezik a közel-fekvő és így olcsó tanodák áldásait; a haza, a minden irányban szorgosan megindult munka idején, még inkább várja tiszteletes uraiméktól az áldozatot: s ők most mozgatják Akheront, hogy prokátori rabulistikával, jezsuita-szófacsarással kibetűzhessék alapító jegyzőkönyveikből a mentességet az akkor vállalt kötelezettség alól. E dicső egyházmegyék, tudtunkkal, a küüllői, szelidebb alakban, az udvarhelyi, sőt maga, az eddig oly szép hirben állott, görgényi is. Lehet különben még több is. Ha megtudom, melyek: sietni fogok vele, hogy e lapok „Arany-könyvében“ megörökítem dicső nevüket.

A közadakozás utján történendő töke-szaporítás révén tehát remélni sem lehet, hogy főtanodáink vagyona elég nagygyá váljék arra, hogy a középtanodában, kivétel nélkül, állandó s az idő szükségéhez mértten javadalmazott tan-erők alkalmaztassanak.

Következik tehát a második menedék: öt 8, egy 6 és egy 4 osztályu gymnáziumunk közül egynek, vagy többnek kevesebb osztályu intézetté leendő redukálása.

Mellözve itt a statisztikai tekintetet, mely szerint a régi Magyar- és Erdélyországban jelenleg létező 146 gymnáziumból a kicsiny Erdélyre 38 esik s így a népességi arányokhoz mérve, a Királyhágon innen eső rész, a középtanodák tekintetében, sokkal

előnyösebb szám-viszonyokat tüntet föl, mint a Királyhágon-tuli rész: pusztán felekezetünket, illetőleg, anyagi erejét kívánom itt tekintetbe venni s így, azt hiszem, föltétlenül áll a tétel, hogy erdély-részi reformált egyházkerületünk középtanodái, mostani vagyoni erejökkel, nem bírják magukat az eddigi terjedelemben, de az állandó tanító-személyzet kellő javadalmazásával föntartani.

E szerint tehát, szorgosan számbavétetvén mindenik középtanoda vagyoni állása és átlagosan vett biztos jövedelme; nem pazar, de kellő mértékig terjedő költségvetés készítettvén a kivétel nélkül állandó tan-erők fizetésének és a tan-gyűjteményekre fordítandó költségek minimumáról s megállapítván, hogy legalább is hány tanár szükséges minden 8, 6 és 4 osztályu középtanodához: a szükséglet és fedezet számmainak összehasonlításából azonnal kitűnnék, hogy hol és hány osztályu kellőleg ellátott gymnáziumot, eshetőleg reáliskolát, vagyunk képesek a meglévő vagyomból berendezni és föntartani?

Tegyük, például, hogy egy-egy gymnázialis osztály heti óráinak számát, nagyjában beszélve, 30-ra számítva: a VIII osztályu gymnáziumban 240, a VI osztályuban 180, a IV osztályuban pedig 120 óra tanítás foly hetenkint. Egy tanárra, az eddigi állapotok szerint elég bőkezűen, hetenkint 17 órát számítva, e szerint a VIII osztályu gymnáziumhoz kellene 14, a VI osztályuhoz 11 és a IV osztályuhoz 7 tanár. A tanárok közt két fokozatot állapítva meg, akár a szolgálati időt, akár az alsóbb osztályokban való működést határozván a különbség kriteriumául, a három féle gymnázium költségvetése, nagyjában beszélve, ily formán lenne megállítható:

VIII. osztályu.

7 tanár à 1400 frt.	= 9800 frt.
7 tanár à 1000 frt.	= 7000 frt.
Tan-szerek	= 2000 frt.
Igazgatás	= 1000 frt.

Összeség = 19800 frt.

VI. osztályu.

6 tanár à 1300 frt.	= 7800 frt.
5 tanár à 900 frt.	= 4500 frt.
Tan-szerek	= 1500 frt.
Igazgatás	= 800 frt.

Összeség 14600 frt.

IV. osztályu.

4 tanár à 1200 frt.	= 4800 frt.
3 tanár à 800 frt.	= 2400 frt.
Tan-szerek	= 1000 frt.
Igazgatás	= 600 frt.

Összeség 8800 frt.

Ez összegekhez járulna aztán a szállás (természetben, vagy pénzben), az épületek föntartása, a vagyón-kezelés költségei; szóval, azok a kiadások, melyek nem tisztán a tan-gépezetre fordíthatnak s melyek középtanodáink különböző helyi viszonyai szerint különbözök. E szám adatok, természetesen, semmi igényt sem tartanak a föltétlen érvényre; csak épen példaként, hadd szolgáljanak arra, hogy a mely iskolánk tanításra fordítható jövedelmei az egyik, vagy másik összeget érik el: azon kategóriájú középtanodává alakítandó. Felhivom azonban itt a t. olvasó figyelmét arra, hogy e költségvetés pusztán csak a középtanodáról szól, míg mostani kollegiumaink már az elemi osztályokon kezdik az oktatást. A törvényhozásilag községi ügygyé tett elemi tanítás terheit hordozni, akarja-e tovább is az egyházkerület főiskolái költségén, vagy sem: ismét külön kérdés, — de ha igen: akkor természetesen, még inkább előtérbe lép a középtanodák redukálásának szüksége. A mi a tanárok közötti különbség-tételt illeti: ahhoz is férhet szó. De talán még elvileg is védhető lenne, még abban az esetben is, ha a szükség nem lenne még a magyarnál is kevesebb törvény-tisztelettel megáldva.

Sietek azonban, megjegyezni, hogy középtanodáink e redukálásának, én részemről, barátja nem vagyok s úgy gondolom, hogy ahhoz az egyházkerület — kellő eszélylyel — csak a végszükség esetén foghatna. Mert bármily sűrűen legyenek is ország-részünk némely vidékén a középtanodák: igen soknak még sem mondhatjuk azokat s áldásos voltukat majd csak akkor fogná az illető város és vidéke egész nagyságában méltányolhatni, midőn a redukálás megtörténte után, kénytelenek lennének gyermekeiket, már 4, illetőleg 6 évi helyben, vagy közel történt neveltetés után, a szülői felügyelettől egészen távolra, és sokkal nagyobb költséggel iskolába vinni.

Ennél az expediensnél, részemről, sokkal előnyösebbnek tartanám mind felekezetünkre, mind a gyermekes atyákra, mind magára az állam közmiveltségére nézve azt a megoldási módot, hogy a tanítás költségeit egyik-másik középtanodánknál részben az állam hordozza, az így elvállalt tehernek megfelelő befolyási jog gyakorlásának fejében.

Csakhogy itt kettőn áll a vásár; s kérdés, hajlandó lesz-e az állam, ily terhet magára vállalni? Boldogult Eötvösünk — ki lángszívének oly nemes céljai kivételében nem azzal a melegséggel találkozott egyházkerületünk részéről, a melyre méltán számít-

hat vala — boldogult Eötvösünk előszeretettel gyakorolta ez eljárást. Csak a zilahi és udvarhelyi esetre hivatkozom, — mert, hogy ez utóbbi helyen nem rajta, hanem egyedül rajtunk mult az oly előnyös szerződés megkötése: mindnyájan tudjuk.

Mily nézeteket táplál e tekintetben a mostani miniszter, nem tudhatjuk; de azt tudjuk, hogy a középtanodák törvényhozási rendezése után, bárki legyen a miniszter, el nem fogja nézni, hogy érvényes bizonyítványokat állítson ki egy olyan „főgymnázium,” melyben nyolcadik osztályos gyermekek is „tanárok” gyanánt szerepelnek. *) Ekkor tehát mulhatatlanul be fog következni középtanodáink redukálása s így az állam kötelezettsége, hogy állami teljes gymnáziumokat állítson saját erején. Hány zsákkal telik, állami pénz-ügyünk mai állapota szerint, e kötelezettség beváltása: mindnyájan szomoruan tudjuk. Nagyön is valószínű tehát, hogy az állam kapva fog kapni rajta, hogy ha a felekezetekkel kezét foghat s így megosztva a terhet, a kölcsönös segélyezés útján jó középtanodákat állíthatnak és tarthatnak fenn.

Hanem, ennek első és elengedhetetlen föltétele, természetesen az, hogy egyházkerületünk komolyan és minden utógondolat nélkül vegye mult közgyűlési határozatát, mely szerint szakítani kíván az államkormányval szemben korábbi, makacs, duzzogó magatartásával, minek népiskolai ügyünk anynyi kárát látta s melyért az első oktatásügyi országos jelentésben a józan-értelműek előtt oly csúfos pellengérré kelle állanunk. Elengedhetlen föltétele, hogy az illetők, s legelső sorban ügyeink fő-vezetői öszinte jóakarattal járjanak el, kezdeményezzenek, zörgessenek, kérelmezzenek; mert másért, a közért kérelmezni, nem szégyen, hanem dicsőség valakinek.

Nem tagadom, némi aggodalomra adhat egyelőre okot az a kérdés, hogy mily mértékű legyen az a befolyás, melyet a felekezet az államnak, nyújtott segélyeért, engedni fog? S a kishitűség még azt is kérdeheti, hogy mily viszony leend aztán a kétfelőlről kinevezett, vagy választott tanárok között?

Ha nem az ügy, hanem kicsinyeskedő tekintetek fognak e téren vezetni: igaz, ez aggodalmak

*) A miniszter 1872-ben kiadott jelentésében kolozsvári gymnáziumunk 16, a m.-vásárhelyi 18, a szászvárosi 15 (!), a sz.-udvarhelyi 17, a zilahi 19, a sepsi-szent-györgyi 6, a kolozsvári 12, a nagy-onyedi 11, „tanár-”-al van az 1874. iskolai évről kimutatva. Második cikkünkben adott táblázatunk megmutatta, hogy milyen 11—19 „tanár” működik középtanodáinknál? Sz. B.

nagyra nőhetnek. De ha tudunk még lelkesedni eszmékért; ha az uralkodás legnemesebb formájára: az ön-uralomra képesek vagyunk; ha magunknál jobban tudjuk szeretni a jó célt, felekezetünket, hazánkat: ez aggodalmak bizony oly hirtelen és könnyen szétoszolnak, mint köd a szél szárnyain?

Ám, ha zsebünkbe nyulni, nem akarunk, vagy nem birunk; ha iskoláink redukálását tiltja hiúságunk, vagy érdekünk; ha autonomiánk rideg leplébe takarozva, kezét az állammal fogni nem akarunk: ott a negyedik expediens: az ominozus kommaszszáció.

Földosztó! Kommunista! Petroleur! Tudjuk, ezek a címek az ellen-argumentumok.

Hiszen, jól van; hadd legyünk mi földosztók akkor, a midőn igaz meggyőződésünk szerint kimondjuk, hogy a közérdek előtte áll minden partikuláris irott paragrafusnak. Legyünk mi kommunisták, mikor az általános neveltség „commune bonumá”-ért tul tesszük magunkat az évszázak ususán s a felekezetünk kebelén bit öszszes tan-alapokat nem egyik, vagy másik város, hanem az egész anyaszentegyház tulajdonának tekintjük. S legyünk mi petroleurök, midőn a képviselőileg szervezett egyházkerületnek vindikáljuk a jogot, hogy saját kezébe véve ez öszszes vagyont, szakszertien s így jövedelmezőbben kezeltesse és ez által útját állja a mult cikkünkben ecsetelt abszurdításoknak és arányos osztály útján úgy építse mindenik középtanodánkat, hogy valóban megérdemeljük ezt a szép nevet.

Ezeket a vádakat, ily alapon, mi „gyönyörűséggel hordozzuk.”

Tény az, hogy középtanodáink, mostani szervezetükben és pénz-erejükkel, nem középtanodák.

Tény, hogy az állam, mihelyt törvényben kiszabta a középtanodák tan-szervezetének minimumát, türni nem fogja, hogy intézeteink jog-érvényes bizonyítványokat adjanak.

Tény az, hogy e szerint elkövetkezett a reorganizáció legutolsó ideje.

Adakozás, redukció, teher-megosztás, avagy kommaszszáció útján történik-e ez: csak is a célszerűség kérdése; s hogy melyik az előnyösebb: azt az egyházkerület bölcsesége fogja legjobban tudni.

Nekünk elégnél több a jutalom, ha — talán igen is hosszúra nyult — cikkeink által föl birtuk kelteni egyházkerületünk figyelmét ez igaz meggyőződésünk szerinti élet-kérdésünkre. Netaláni tévedéseinkért, vagy igen erős kifejezéseinkért: bocsánat! Mert

a hő lelkesedés nem a szavakat, hanem az okokat mérlegeli.

Vajha, mások más oldalról tudnák látni közep-tanodánk ügyét. S remélem is, hogy legkivált tisztelt tanár-társaim nem fognak késni e nagy fontosságú egy felőli nézeteik előterjesztésével. *) Mert mi elbukhatunk, de az ügynek élnie, virágoznia kell mind az idők végeig!

Faxit deus!

Szász Béla.

Fröbel elvei a nép-iskolákban.

Első cikk: a betű-ismertetés.

(Folytatás.)

Tovább menve: az oktatás jelen állapota nem tekinthető Fröbel elvei szerint tökéletesnek azért sem, mert bár a gyermek cselekvési vágya igénybe vétetik, de nem oly mérvben, hogy ő valami eredetit hozzon létre; szóval, a cselekvési vágy alkotás helyett legtöbbször pusztán utánzásra irányoztatik s így lassankint az emberben kezdetől fogva meglévő és munkás műföztön helyébe a gépies utánzás lép. Viszonyítva e tételt az írás-olvasás tanításához: — igaz, hogy első pillanatra úgy látszik, mintha itt valamely eredeti tárgy alkotására tért nem nyitnánk, mert a felmutatott betűnek a gyermek által leírt másolata mindég utánzat marad; — de ha Fröbel foglalkoztató eszközeit ismerjük, azonnal szembetűnő leendő, hogy a fölmutatott betűt a gyermekek nem csak leírás által hozhatják létre, hanem — mikint alább bővebben ismertetjük — például, agyagból készítve, ök maguk alkotnak egy az eredetihez hasonló, de attól számos tulajdonságaira nézve mégis lényegesen különböző művet.

Lényeges hiba az oktatás körében az is, hogy a fogalom-szerzésnek egyszersmind a gondolkozásra képesítő természetes módja; vagy is, az ellentétes tulajdonságokkal bíró tárgyak egymással szemközt állítása s az ellentéteknek a közbe eső fokozatok föltüntetése által való kiegyenlítése mellőztetik; holott hasonlításnak, következtetésnek, végre ítélesnek, tehát a gondolkozás logikai menetének csak ott van helye, hol ellentétes tárgyak állanak szemközt egymással. Az ellentétezt azokban az oktatás-tan mintegy szándékosan mellőzi. Teszi ezt nagy mérvben s merre következetességgel az írás-olvasás tan-módszerében is, midőn az egymáshoz majdnem hasonló betűket *i. u. l.* stb. ismerteti egymásután a helyett, hogy például az *i*-vel ennek határozott ellentétét, az *o*-t szemközt állítva, majd a két ellentétet az *a*-betű föltüntetésével kiegyenlítve, a helyes gondolkozásra alkalmat nyujtana.

Ez összeállítást csupán példakép említém föl s nem feledem, hogy az írva-olvasás módszertana az azonnal olvasás céljából más összeállítást követel; az alaki- és hang tekintetében való ellentétezt azonban e követelmény figyelembe tartása esetén is valósítható.

*) Készséggel ajánljuk föl lapunk terét az eszme-cserére. Valóban, ennél egy nevezetesebb kérdés megoldása alig áll küszöbünk előtt.
Szerk.

Erre természetesen azt az ellevetést lehet fölhozni, hogy a betűk szokott sorozat szerinti ismertetése és íratása a technikai nehézségek leküzdése céljából eszközöltetik; hogy továbbá, a betűk ismertetésének nem célja, eszközt nyujtani a gondolkodásra. Az első ellevetés megcáfolva leendő az alább következő gyakorlati utasítás által, melyből látható, hogy a betűk megismerésének s leírásának technikai akadályai sokkal könnyebben és sikeresebben leküzdhetők akkor, ha a betűk íratását azoknak másképen, a gyermek cselekvés-vágyával egyezőbb módon előállítatásával előzzük meg; a második ellevetés szintén nem juthat Fröbel híveinél érvényre, miután Fröbel elvei határozottan követelik, hogy minden nemű tehetségek együttesen fejlesztessenek egymást kiegészítő öszsz-működésre képesítsenek, és így az oktatás egyetlen ágazatának sem szabad oly pusztán mekhanikai foglalkozással törpülni, mely a gondolkodó tehetség működését kizárja.

Ha tehát a betű-ismertetés, helyesebben, írás és olvasás tanításának jelenleg alkalmazásban levő módját, Fröbel elvei szerint, tökéletesíteni óhajtjuk, az elmondottakból levonható következtetés igényli:

hogy a betűk megismerésénél is a fogalom-szerzés természetes és egyedüli jogosított szabályát tartjuk szem előtt; azaz, előbb oly betűket tüntessünk elő, melyek testtel bírnak, tehát tapintás által is érzékelhetők s csak azután, és pedig megillető fokozatban térjünk át a lerajzolt, vagy leírt betűkre;

hogy a betűknek a gyermek által végrehajtott utánformulásánál hassunk az alkotás-vágy fölébresztésére is. E pont az előbbeni bekezdésben foglalt utasítás gyakorlati keresztül vitele esetén szintén érvényre jut. Végre,

hogy a gondolkozás természet-szerű menetét figyelembe tartva, a betűk ismertetése körében is ellentéteket állítsunk szemközt egymással és pedig nem csak az idom, hanem a terjedelem, sőt ha lehet, hang tekintetében is (például az *i*-betű az *o*-betűvel úgy alaki, valamint terjedelmi s hang tekintetben ellentétben áll) s ezen ellentétek közt mutatkozó különbséget egyenlítsük ki a két ellentét mindenikéhez hasonló betű föltüntetésével.

Körül-belől ezekben határozódik az írás-olvasás tanításának Fröbel fejlesztő rendszerére alapított elmélete. Lássuk most röviden az elmélet gyakorlati keresztül viteleinek módozatát.

Mindenek előtt azon föltevésnek kell kifejezést adnom, hogy e becses közlöny t. olvasói Fröbel foglalkoztató rendszerét részint itt, részint hazai nevelészet irodalmunk egyéb közlönyeiben megjelent közlemények nyomán legalább főbb vonásaiban ismerik s így nem szükséges, hogy a fölemlítendő foglalkozások részletes ismertetésébe bocsátkozzam, mi cikket nagyon hoszúra nyujtaná.

E föltevással egyenesen át térek a dolog lényegére,

A fenn elősorolt elméleti szabályok nyomán azt óhajtjuk, hogy a gyermek mindenek előtt tapintás által is érzékelhető, testtel bíró betűket alkotson s ezekről fokozatos menetben, vagy is, a kidomborodó testnek lappá, majd vo-

nallá simulása utján vezetessék a betű rajzoláshoz, illetőleg íráshoz.

A gyermeknél nyilatkozó fogalom-gyűjtési ösztön ezen természet-szerűen lépcsőzetes működésének kiindulási pontjává az úgy nevezett agyag-munka szolgál. Puha agyagból a gyermekek már a gyermek-kertben, vagy óvodában egymásból, az elletézés törvényei szerint, kibontakozó alaktani mintákat, majd létező tárgyak (madár, virág, készítmények stb.) domboru műveit alakítják meg; s e foglalkozás mindenkor élvezetes és tanuság teljes.

A betűk tehát legelőször szintén agyagból idomítandók. Megegyezik ezen eljárás Fröbel azon követelményével is, mely szerint az egyed fejlesztése ugyanazon rendszert követőleg eszközöltessék, mely a faj fejlődése történetében föltűnik; vagy is, hogy a gyermek (mint egyed) ugyanazon fokozatok szemmel-tartásával vezetessék testi és szellemi kiképzetése felé, mely fokozatok az emberiség (mint faj) művelődése történetében mutatkoznak. Már pedig, a régészet igazolja, hogy őseink legelső betűi, helyesebben, szó-jelei dombor-művek valának; ez felett még az emberiség azon kori fejlettségi állapotának, midőn még tiszta fogalom-szerzéséhez az eléggé ki nem mivelte itélő-tehetség a látás utján való észrevezés mellett, a tapintás által való érzéklést is igénylél. A bevéssett, tehát a rajzoláshoz egy lépéssel közelebb álló betűk későbbi kor hagyományai, míg végre, a tulajdonképeni írott (rajzolt) betűk a keresztyénség által elhintett mivelődés vívmányai.

Az egyed és faj fejlődése egyező törvényeihez idomítandjuk tehát eljárásunkat, midőn a betűk megismeretetését a fenn jelzett módon kezdjük meg. Csupán így szerzend a gyermek tiszta, a lélekbe méjjen benyomuló fogalmat a betű alakjáról, melyet nem csak látás, hanem tapintás által is érzékel.

Az első betű, melyet a puha agyagból tanítványainkkal alkottatunk, természetesen a legegyszerűbbek közül választandó, lehet tehát az **i**, még helyesebben az **I**. Mielőtt azonban a tulajdonképeni betűt, mint betűt, mutatnók be, kettőre kell figyelemmel lennünk, és pedig a létrehozandó betű valamely ismert alak formálásából kiindulva (ismeretesről az ismeretlenre) képeztessék; ezen kiindulási alak az **i**, vagy **I**, betűnél a henger, melynek a gyermek előtt már ismert tulajdonságai soroltassanak elő, mielőtt a henger, mint betű, bemutatnánk. Továbbá, mielőtt a betűről, mint betűről szólnánk, észre kell vésnünk a gyermekkel azon különböző hangokat, melyekből a beszéd alakul; ez egyébkint a beszéd-, és értelem-gyakorlatok tárgya s minden avatott tanító előtt sokkal ismeretesebb eljárás, mintsem bővebb fejtegetést igényelne.

Fornáltak tehát tanítványaink a puha agyagból egy henger alakú idomot. Most ennek alsó végét kissé meggörbitve, figyelmeztetjük őket azon tárgyakra, melyekhez a változott alakú készítmény hasonlít; hasonlít pedig a csizmához, kapához, pipához stb. A gondolkodási tehetség tevékenységre ébresztésük ezen sikeres módját soha sem szabad mellőzni, megragadván minden kínálkozó alkalmat a hasonlításra és különböztetésre. Végre, — mint fenn említve volt — figyelmessé téve a tanítványokat arra, hogy a szavak hangokból alkotvák, készítményüket, mint az **I**, hang testét mutatjuk be.

Módszertanilag kimerítő utasítást rövid cikkem keretében nem uyujthatok; csupán a főbb mozzanatok jelzésére kell szoritkoznom s így még csak annyit jegyezhetek meg, hogy ezen eljárás folytonos, élénk beszélgetés mellett, nem rohamosan, hanem fokozatos menetben, több alkalmakra fölosztva, hajtandó végre.

Szabó Endre.

(Vége következik.)

T Á C R A.

M á t é, XXVIII. 19.

(Folytatás.)

Nem kívánatos-e az, hogy miután az atya-fogalom anynyi hitvallásban el van ferditve, legyen egy hitvallás, melyben ama fogalom tisztán maradt s mely figyelmeztesse a községet tagjai ünnepélyes beavatásakor arra, hogy fonák képzetekkel ne szentségtelenítsék meg az atya nevét?

2) A ker. hitvallás második pontja: Jézusnak, mint „a fiúnak“ elismerése. Az igaz, hogy e kifejezés sémi hangzásu, de hát nem Izráel nagy fiától tanulta-e meg Japhet ivadéka, hogy mit jelent „isten gyermekének lenni“? Jézus isten fia, sőt a mi több: „a fiu.“

Az, kinek legdiszesebb neve volt: „az embernek fia“ az egyszersmind „istennek fia“ volt. Ha ez eszmétől eltávolítjuk a képes beszédet, akkor ama név nem jelent egyebet, mint azt, hogy Jézus a vallásos élet eszmény-képe, ki az istenben való életet megvalósítá a földön, s ez által a vallás mezején az emberiségnek legnagyobb kalauza lett. Ne

volna Jézus méltó e névre? Képes-e fölmutatni a történelem valakit, a ki őt nem hogy túlhaladta volna, hanem vele csak versenyezhetnék is e mezőn? Szép kincseket adott isten az embernek: értelmet, érzést és akarat-erőt. Azonban, nemünk nagyjainál hol egyik, hol másik van tulysuliban. Az, ki a vallás mezején értelmileg per eminentiam ki van fejlődve a nélkül, hogy megfelelő erkölcsi-vallásos érzésnek legyen birtokában, könnyen ki van téve azon veszélynek, hogy az átértett igazság iránt közönyös marad s hogy ismeretének teljességét nem valósítja meg az életben, akarat-erő hiányában. Ellenben az, kiben az érzés forr a nélkül, hogy az ész fáklója világítson, könnyen elút a céltől. Jézusban az értelem, érzés és akarat a legszébb öszhangban nyilvánulnak. Ő tudja azt, a mit akar, s a mit akar, azt ki is viszi. Értelme különbséget tud tenni a lényeg és alak közt, s hirdet oly vallást, mely távol van minden cifraságtól és „tan“-tól, minden nemzetiségi korlátoltságtól s mely ép ezért alkalmas arra, hogy az emberiség vallása legyen.

A sabbat van az emberért, s nem megfordítva; a könyörület jobb az áldozatnál; a samaritánus és pogány kedvesek isten előtt, ha a szeretetet gyakorolják, bárha nem tartoznak is a zsidó egyházhoz; isten és felebaráti szeretet az egyetlen szükség a vallásban; az igaz vallás nem kívülről jó az emberbe, hanem természetében gyökerezik s természetes uton fejlődik ki; nyilatkozatai nem titkok, hanem érthető dolgok zsidó és pogány előtt, ha csak szeretik az igazságot. Így szólott Jézusban az értelem. Nagy szellemét azon eszme lelkesíté, hogy a társadalmat egy nagy családdá alkossa, melynek tagjai isten gyermekei, még pedig nem valamely egyház alakjában, hanem mint „menynek országát“ a földön.

E páratlan értelem páratlan szívvvel párosult, mely az emberiség javáért lángolt, s mely lemondott nyugalomról, élvezetről, dicsőségről; szóval mindenről, csakhogy a vallás áldásait eláraszthassa.

És a mit az értelem átlátott s a szív kedvelt, azt meg is valósítá a legkonokabb gátok dacára is az érc-akarat; azon akarat, mely a vértanúi haláltól sem retten vissza, mivel hiszi, hogy halála által ügye győzelemre jut. Jézusban a legméjebb alázatosság honolt az önhibáztatásnak minden legkisebb árnyalata nélkül. A legmagasb önértet, mely érezteti vele azt, hogy ő több a profétáknál, Salamonnál, és Jánosnál, s melynek következtében Mózesrel szemben az ő ünnepélyes: „én pedig azt mondom“-ját veti a mérlegbe; ez önértet párosulva ama gyermeki alázattal isten iránt, mely a megérdemelt „jó mester“ címet is elutasítja!

Ki érezte méjebben az erkölcsi törvény sérthetlenségét, mint ő; kinek voltak magasabb erkölcsi kívánalmái, mint neki, ki a „legyetek tökéletesek, mint a ti menynei atyátok tökéletes“ elvet tűzte ki célul; s még is ki volt előzékenyebb, szelidebb, bocsánatra készebb, mint ő, ki a pislogó mécsbet nem oltá el? Jézus szent volt, de szentsége nem visszataszító.

A világtól megvetett bűnbánó nála otthon érzi magát, mert szentségének benyomása azon tudatot kelti föl benne, hogy: „él atyám s bűneim meg vannak bocsátva.“ Mily féltelmes a képmutató előtt, ki fehérre meszelt sirhoz hasonlólag, nem az belől, mit kívül mutat s mégis, mily megnyerő, szelid!

Izráel tudósai ostromolják kérdéseikkel s e mellett mégis a gyermekek barátja, a nép bálványa; telve van bátorsággal és férfiúi erővel, ha isten ügyéért buzog s mégis oly ellenállhatlan a női kedély előtt, midőn a Máriák lábaihoz ülnek, hallani az „egy szükségest“,

A világ-polgár könnyen feledi rokonait, barátait s honát, míg az, ki véreit s barátit szereti, könnyen elfeledi kötelességeit a társadalom s emberiség iránt. Jézus egyiktől sem feledkezik el. A nagy világ-polgár, ki magát „az ember fiának“ nevezte, s ki csak azokat tartá véreinek, kik isten akaratát cselekszik, egyszersmind vigasztalója a családnak, s könnyeket ejt, ha rá gondol a sorsra, mely boldogtalan honára vár.

Halála ép olyan, mint élete. Bárha nem retten vissza a legnagyobb veszélytől sem, s bárha rendületlen ko-

molysággal áll szemben Izráel nagyjaival és bölcséivel, még sem hajhászta soha a martyrkoszort. Gethsemáné hallja hősi szozatát: „föl! induljunk!“ de egyszersmind tanuja az emberi fájdalomnak, melyet a fenyegető szenvedés kelt szívében s az erőtlenség érzetének, mely erőt keres s talál az imádságban. Ott áll birái előtt: nem kihívó, de nem is remeg; bilincsekbe verve, s még is szabad, úgy hogy méltán nevezhető „szenvedés emberének“ „báránynak, melyet vághidra visznek s száját nem nyitja föl“ valamint „Juda törzséből származó oroszlánnak“ is.

Szidalmazták, ő nem teszi azt. Nem személyének félre ismerése, hanem a szent ügy bántalmazása bántja, őt. Elleneinek dühös személye ép oly kevéssé háborítja léleknyugalomát, mint a nőknek jajgatása. „Nem tudják, mit cselekszenek“ így szól, s bocsánatért könyörög azok számára, kik szenvedését kinevetik.

A kereszten is ember marad Jézus s jajgat, hogy isten elhagyá, de e jajgatás közt is: „én istenem“ marad az isten, az atya, kinek kezeibe ajánlja bucsuzó lelkét. Ilyen volt Jézus, ilyennek jellemzik azon férfiak, kik őt nem egyszer értik félre, s nem ritkán tanusítják azt, hogy nem fogták föl azon eszmény nagyságát, melyet az inkább, vagy kevésbé megbízható hagyomány után leirtak. Ez által, valamint a kor-társaira tett hatás által, azon meggyőződés kelt föl bennünk, hogy ő nagyobb volt annál, a minőnek életirói jellemzik. E Jézust nevezik az evangéliumok „isten fiának.“ Izráel fia, az „embernek fia“ volt, s az embernek fia „isten fia; azon fökülmulhatlan vallásos hős, ki ama kérdésre: „te vagy-e az, avagy mást várjunk?“ ma is azt feleli: „mondjátok el a világnak, a mit hallotok és láttok“.

Vannak, kik Jézust nagyra becsülik, bámulják; azonban így szólnak: mi közünk a személyhez, ha vallását, elveit valljuk?

A Jézus vallását elfogadják, de a Jézusba vetett hitet fölöslegesnek tartják. Feledik, hogy a keresztyén vallás jellegét e személy adja.

A keresztyénség nem tan. A mit Jézus tanított, azt nagy részben elmondták mások is előtte. A keresztyénség lélek és élet; azonban életet csak azon személy kelthet, ki a mit tanít, azt meg is teszi.

Jézus nem spekulált istenről és emberről, hanem az isten-, és ember-szeretetet megvalósította életében; nem adott tant a világnak, hanem belé oltotta személyisége által az erőt, melylyel élni, küzdeni s meghalni képes; nem állított fel egy új bizonylatot a halhatlanság mellett, hanem személyének hatalma által fölkeltette az emberekben az örök élet óhaját. Töröld ki Mózes személyét nemzete emlékéből s ott marad a törvény, mint a hit és cselekvés sinormértéke; ellenben, vedd el a keresztyénségből Jézus személyét, s akkor elvetted a vallásos eszmék szükséges erejét és hatását is. Jézus személye olyan viszonyban áll a valláshoz, mint a műremek a szépnak elméletéhez; mint a természet annak leírásához. Ő megmutatta azt, hogy isten fiának lenni, szentül élni, istent s embert teljes szívből szeretni, lehetséges. Az igaz, hogy Jézus önmagát soha sem helyezte előtérbe, s igaz azon mondás, mely szerint: ha Jézus visz-

szatérne s látná, hogy az emberiség őt elfeledte, de elveihez hű maradt: halált adna istennek, mivel saját dicsőségét soha sem kereste.“ De hát ez fölöslegessé tenné azt, hogy mi, kik keblünkben hordozzuk emléke dicső vonásait, újra meg újra enyhületet merítsünk azon élet-forrásból, mely személyében fakadt föl mindazok számára, kiknek szive istenre szomjuzik? Nem csak Jézus vallása, nem csak elvont eszmék, hanem Jézus személye is kell nekünk. Nem azért, hogy imádjuk, s isten helyébe állítsuk, nem azért, hogy hódoljunk neki, mint a rom. egyház szentjeinek; s nem is azért, mert az utókor ünnepet ül s emlék-oszlopot emel a nagyok tiszteletére: hanem azért, mert Jézus a vallásnak élő képe; s mivel Jézus vallásának birtokában lenni anynyi, mint Pállal tanusítani, hogy „Krisztus él bennem,“ s végül azért, mert a Jézus hite a Jézusba vetett hiten alapszik.

3) A hitvallás harmadik pontja „a szentlélektől“ szól.

E cikkben a keresztyénség újra a maga fonságében tűnik föl.

Midőn Mózes, a nemzeti hagyomány szerint, népétől búcsut vett, a törvényt hagyta maga helyett hátra. Más vallás-tanítók szintén hagytak törvényeket s állítottak föl szabályokat s vallásos rendelkezéseket hiveik számára.

Keresztes József.

(Vége következik.)

A nagyhét Párisban.

Páris, április 11-én, 1873.

Talán csodálkozni fog, ha azt mondom, hogy nincsen város a világon, hol annyit imádkoznának, — és merem hozzá tenni — oly ájtatosan, mint Párisban.

Ezért tehát ne is várjon tőlem szenzációt keltő híreket. Ebben a hétben a politika, a társas-élet, a pletyka egyiránt másod-rangra vannak szorítva.

Egyedüli foglalkozása és gondolata itt mindenkinek, hogy mentül méltóbb jámborsággal ülje meg a nagyhét ünnepeit. A templomok egyre telnek; hátha éjjen át is nyitva lennének, kitarokodnék-e belőle a nép! A mi e mellett különösen is meglepheti az idegent, arányban talán nagyon is félre ismeri Párizst, az, hogy a tömeg nem zajlik, hanem csendes magába szállás látszik minden arcon, s az egyházak magas oszlopai közt csak az ima halk fohásza hallatszik. Az elegáns urhölgy türelmesen várja az előtte álló egyszerű munkást, hogy a sor, mire ez távozik, reá is kerüljön, és ő is megcsokolhassa a „szent sir“ keresztyét. A bejáró ajtónál álló rendőrök teljesen fölöslegesek. Itt senki sem tokolodik, senki sem akar többet, mint a mi megilleti. Megtörténik, hogy egy „hivő“ csak hosszabb időn át végezheti ájtatosságát a sirnál. Azért azonban, sehol türelmetlenség nem mutatkozik; sőt mindenki arra használja föl a nagyobb szünetet, hogy még inkább magába térjen. Ekkor látja az ember annak igazságát, hogy az igazi magány csak a puszták lakatlan sivatagjain, vagy egy nagy, de csendes és egy gondolattal elfoglalt tömegben vehető észre. Képzeljük e magány mellé a magas, keskeny, festett ablakok félhomályát, melyekkel a katolikus kultus mintegy azért ékesíti

templomait, hogy a bánkodók arcán meg ne látszhassék ama futó pir, melyet egy elkövetett hiba önrézete terjeszt el azon, és érteni fogjuk ama mystikus érzelmet, mely ilyenkor betölti az ember lelkét, midőn istenéhez beszél közvetlenül, más emberek közbenjárása nélkül. Igen sok dolog repül ki akkor az ajkakon, melyeket a gyontató soha sem hallott volna, és a nagyhéten gyakran a legnemesbb elhatározások érlelődnek, milyeneket száz buzgó prédikátor pathetikus szavallata, vagy hetekig tartó „szent gyakorlatok“ sem idézhetek volna elő.

Minap „St.-Etienne du-Mont“ egyházában voltam, Párizs ez egyik szép régi templomában, melyet különösen klaszszikus környezete tesz oly vonzóvá, közvetlen közelében lévén a Pantheonnak, s a „St.-Geneviévé“ könyvtárának, honnan az utca a gyönyörtű Luxemburg-kertre nyílik, és a jogi egyetem tágas épületére.

Igazán mondva, nem is mentem csupán a templom kedvéért át a Szajrán, hanem hogy egy kis utazást tegyek Páris legdélibb részében Luxemburgtól lefelé; és megvallom, mikor odaértem, nem is Párisban képzeltem magam. Páris e részének oly kisvárosi színezete van, hogy az embert meglepi. Tekervényes utcák, rozsul kövezve, levegő és világosság csak kevés, a házak középkori modorban, kiálló ereszszel, s némelyik olyan ferdén áll, mint a pisai torony; azt hinnők, hogy tulajdonosa kegyelméből tartja még fön magát, s első parancs-szavára azonnal öszszedül.

Maga a lakosság is egészen más. Nincs itt a vig francia pezsgés; beteges, vagy bűnös arcu emberek, számos szegénykedő szegény, rongyos külsővel. Senki egymásra nem néz, a fogatok, ha még úgy besározzák is az embereket, észrevétlenül haladnak el. Mindez annyira különbözik a kedélyes, kokette, nevető és gondolatlan Páristól, melytől pedig csak egy két percnyi távolságra vagyunk! Az ember azt hinné, nem is valóság. És mindennek nagy mestere az élet, mely oly egyenlőtlenül osztá ki ajándékait az emberek közt, mely szeszélye szerint a nélkül, hogy az érdemet és a tehetséget számba venné, az egyikét jó téteményeivel elárasztja, a másikat nyomorával agyontiporja!

De St.-Etienne imára hi. Nem hallani zajt kívülről, sem az elegáns uri-hölgyek selyem-ruháinak nesztét, kik más egyházakban láttatják pompás öltözeteiket. E templomot majdnem kizárolagosan ama szegény déli város-részek lakói keresik föl. Utközben betérnek, elrebegik miatyánjaikat és aztán tovább sietnek a munkához. Egyedül sz. Genovéfa napja vonz ide roppant tömeget, mert a templomot rendesen St.-Geneviévé-nek hívják. Ismeretes ama szép pásztor-leány legendája, ki Párist megmenté az 5-dik században. A komoly történetírók kétségbe vonják létezését, ez az ő dolguk; a mit azonban nem fognak soha sem eloszlatni, az ama költőiség, mely e nő fejét körül övedzi, s az a kegyeletes emlékezés, melylyel iránta évszázadok óta viseltetik a párisi nép.

Ha St.-Etienne az igazi katolikus templom, a Madeleine remeke a modern művészetnek. Ha az ember bele lép, több hajlama van a csodálkozásra mint az imára. Az értelem beszél itt, a szív hallgat. A „beau-monde“ itt találko-

zik, ez a divatos templom, és a ki divatra tart valamit, az oda jár.

Több templomot is öszszejártam, de a mi majdnem mindnyájukban leginkább föltűnő volt előttem, az az alsóbb népek csekély részvéte volt. Látszik a kommün utóhatása. A „peuple souverain“ duzzog az uristennel szemben. Annál több látogató került ki a fiatal házaspárokból. Férj és nő együtt mennek a templomba, magukkal viszik kicsi gyermeküket, s azzal tétetnek virágot a „szent sirra.“ Engem többször meghatott e szép jelenet, a boldogság e kis idyllje.

A tömeg között kevés térdeplőt lehetett észrevenni. Mintha az emberek röstellének ájtatosságukat külső jellel is kifejezni. Fiatalabb nép egyáltalában nem térdel, hanem csak korosabbak, s azok is, az idén legalább, félre eső sarokban, hogy csak mentül kevesebben vegyék észre „kivételes állásukat.“

Holnapután vége a szent hétnek, s lesz föltámadás. Szegény, zaklatott Franciaország, mikor mondhatjuk majd reád is, hogy szenvedéseidnek vége, hogy föltámodtál s dicsőségesebb lettél, mint valaha! Mikor teljeseedik reményed, erős hited, hogy meg fogsz jutalmaztatni kitartásodért, nemes bátorságodért, melylyel küzdöttél külső ellenségeid sokasága ellen, s visszaverted belső, hűtlen roszakaróid borzasztó törekvéseit!

(R—m)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Május 14-én, s ezt követő napokon a külföldi egyházmegyében közgyűlés, köz, és házassági törvényszék fog tartani D.-Sz.-Mártonban. Felhívom a tisztelt képviselő urakat, sziveskedjenek megjelenni, mivel igen nevezetes, közérdekű tárgyak fognak szőnyegre kerülni. Harangláb. április 18-án, 1873. Benedek Ferenc, esperes.

= (Meghívó.) Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye tanító-egyletének tagjait idei május 9-én, Székely-Udvarhelyen, a ref. kollegiumban tartandó közgyűlésre tisztelettel meghívjuk. Főbb tárgyak: 1) Értekezés, a testi nevelés fontosságáról. 2) Tiszteletbeli tagok választása. 3) Tandij-kérdés. 4) Indítványok: a) a csekély jövedelmű tanítói állomások, b) az egyházmegyei iskola-felügyelet tákéletesítése, c) a tanító hiány tárgyában. Tanácskozás kezdete reggeli 9 óra. Székely-Udvarhely, április 21-én, 1873. Szakács Mózes m. k. egyleti elnök. Szentgyörgyi Mózes, m. k. egyleti jegyző.

= Németországban oly jelenség merült föl mostanában, a melyet illetékes körökben sehogy sem tudnak megérteni. Az orthodox protestánsok ugyanis, de különösen papjaik, a legnagyobb élénkséggel nyilatkoznak a kormány egyházpolitikai törvényjavaslatai ellen s e tekintetben a legnagyobb egyetértés van közöttük és a katolikusok közt. A katolikusok főközlönyének vezér-cikkeit többnyire protestánsok írják. E jelenség okát azonban, koránt sem ott keresik, hogy talán e javaslatok csakugyan nem jók, hanem ott, hogy ellenzít az állam ellen való szegüléssel vádolják. A legnagyobb, és legelterjedtebb német ujság e kérdést fejtegetvén, e szavakban kél ki a prot. papság ellen: „harmic évi párt-uralom azt eredményezte végre a prot. egyház kebelében, hogy a papság fenyegeti az állam-hatalmat, a mely pedig ötöt szövetséges és uralkodó társának tekintette. A

prot. lelkészek nem tudják már, hogy mivel tartoznak államoknak és népteknek: a római papokkal akarnak egyelően cselekedni. A vallást nem művelik; a papok az állam ellen szegülnek: épen mint a római egyház kebelében!“ E szavakra önkénytelenül is fel kell sóhajtanunk: uram, őrizz meg a gonosztúl!

= Ratzenburgban, Németország egy picike fejedelemségében, a konzisztorium legközelebb elhatározta, hogy a papok ezentúl a tanítók családjait is szigoruan felügyelet alá vegyék. Tájékozással elmondjuk, hogy az isteni-tisztelet és korosmák látogatásán kívül, a kérdő-pontokban, melyekre írásban kell felelniök, ezek is foglaltatnak: mint öltözködjének a tanítók, azok nejei és gyermekei? Vajjon a tanítók nejei hordanak-e arany-melltűket, vagy más aranyos holmikát? Van-e a tanítóknak vagyonuk és menyinyi? — Ezek a jó urak — úgy látszik — a mi régi, elavult kanonikkal most ismerkedtek meg és a mit mi régen lomtárba vetettünk, fel akarják ujitani — in majorem Dei gloriam! Minek is a tanító feleségének aranyos melltű; meg egy kis vagyon? Köszönje meg, hogy van, mit egyék! Ratzenburg! Még híressé válik — szegény!

KÖRÖZTETNEK.

402—1873.

Kézdi egyházmegyénkben a bitai kántor-tanítói állomás.

Pályázati határnap május vége.

A folyamodványok kézdi esperes t. t. Szini János aahoz K.-Albisra (u. p. Al-Csernáton) küldendők.

Kolozsvártt, április 16, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

416—1873.

Görgényi egyházmegyénkben a radnotfái organistasággal egybekötött tanítói állomás. Évi fizetés:

1) Kényelmes lakás és jó kert. 2) Az egyház pénztárából 150 o. é. frt. készpénz. 3) Kánonika porció: 10 hold, 1124 □^o szántó és kaszáló két tagban, nagy részben első-osztályu. 4) Földmivelés-váltságért fizetnek az egyháztagok évenként 4 frt. 20 kr.

Pályázati határnap június 20.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aahoz M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvártt, április 21, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

417—1873.

Görgényi egyházmegyénkben a kis-fülpesi papi állomás, hol a pap egyszersmind tanítani is köteles.

Fizetés: van 50 bérfizető, kik fizetnek: 1) 3 kalongya, vagy 3 véka búzát; 2) 2 kalongya, vagy 2 véka zabot; 3) fára minden egyháztag 35 krt, s az ezen vásárolt fát levágják és behordják; 4) kánonika porció szántó és kaszáló együtt 17 hold, 1349 □^o nagy részint első-osztályu helyen. 5) n. b. e. gr. Teleki Juliánna-féle kegy-hagyomány kamatja 10 frt. 51 kr. o. é. 6) garas-pénz címen 1 frt. 5 kr. az egyházpénztárából; 7) évenként 24 véka férőjű földet a kánonika porcióból megmivelnek az egyháztagok és 8 szeker szénát termő-rétet lekaszálnak élelmezés mellett, s megkapálnak egy véka törökbuza-földet; 8) Tandij: minden gyermektől egy fél véka törökbuza, 9) Temetés 1 frt; 10) esketés 1 frt. 11) keresztes 20 kr. 12) Az új-alapítvány évi kamatja 30 fr. 32 kr. o. é., lakhely és kért.

Pályázati határnap május vége.

A folyamodványok görgényi esperes, t. t. Benkő János aahoz M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

Kolozsvártt, április 21, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.